

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 12 2025

ЗМІСТ

Коротко про головне

Офіційний візит Президента України В. Зеленського до Австрії.....3

Аналітика

Політичні акценти

Тарасенко Н.

**Саміт G7 у Канаді: український контекст
на тлі глобальних викликів.....5**

Потіха А.

Протести в США: причини, наслідки, прогнози аналітиків.....13

Закіров М.

**Саміт Україна – Південно-Східна Європа:
основні результати і перспективи.....21**

Аулін О.

**Ізраїльсько-іранський конфлікт:
експертні оцінки можливих наслідків.....27**

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	33
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	37
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	43
Наукові видання НАН України.....	54

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Каращук О.

Аналіз ролі сучасних бібліотек у системі протидії дезінформації в умовах агресії	56
---	-----------

Коротко про головне

Офіційний візит Президента України В. Зеленського до Австрії

Підтримка українців та поглиблення співпраці: у Відні розпочалася зустріч президентів України та Австрії.

Президент України В. Зеленський і перша леді О. Зеленська розпочали офіційний візит до Австрії із зустрічі з Президентом країни А. Ван дер Белленом та першою леді Д. Шмідауер.

Після спільної зустрічі В. Зеленський та А. Ван дер Беллен обговорять тет-а-тет і в розширеному форматі продовження підтримки України, поглиблення співпраці в різних галузях та участь австрійського бізнесу в повоєнній відбудові нашої країни.

Лідери приділять увагу гуманітарному розмінуванню, відновленню енергетики, продовольчій безпеці та будівництву укриттів.

Окремий фокус переговорів – повернення українських дітей, яких незаконно депортувала та примусово перемістила Росія. Крім того, обговорять продовження лікування, реабілітації та оздоровлення дітей **(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 16.06).**

* * *

«Цінуємо готовність Австрії забезпечити достойне посередництво для зустрічей із російською стороною», – зазначив В. Зеленський.

Австрія готова забезпечити гідне посередництво для зустрічей з російською стороною та сприяти поверненню українських дітей, яких викрала Росія. Про це Президент України В. Зеленський повідомив за підсумками зустрічі з Президентом Австрії А. Ван дер Белленом.

Глава Української держави подякував за підтримку України, українського суверенітету та людей. Президент наголосив, що його спільний з першою леді офіційний візит до Австрії відображає не просто політичні, а дуже теплі та людяні відносини між країнами.

В. Зеленський від імені всіх українців висловив співчуття австрійському народові через трагедію в Граці. «Ніде й ніколи батьки не повинні втрачати своїх дітей, і біль від таких втрат – це те, чого не може вилікувати навіть час. І коли ми кажемо про це, ми справді відчуваємо, що мається на увазі», – зазначив він.

Під час зустрічі президенти України та Австрії обговорили необхідність сильного і відчутного тиску на Росію, який примусить Москву закінчити війну та зупинити смерті й убивства. «Звісно, говорили ми сьогодні й про необхідність підтримувати всі спільні зусилля заради миру. Ми цінуємо готовність Австрії забезпечити достойне посередництво для зустрічей із російською стороною», – зауважив глава Української держави.

А. Ван дер Беллен зазначив, що Австрія військово нейтральна країна, але не політично, та запевнив у підтримці України. «Росія – однозначний агресор. І я ще раз закликаю можновладців у Кремлі закінчити цю незаконну війну та почати серйозні, чесні перемовини», – наголосив він.

Значна частина програми візиту Президента України та першої леді присвячена українським дітям та українській громаді в Австрії, а також можливим посередницьким зусиллям цієї держави для повернення українських дітей, яких викрала Росія. Саме ця тема також була однією з ключових під час зустрічі.

Крім того, ішлося про участь австрійських компаній у реконструкції України та підтримку з боку Австрії в питанні щодо колишніх українських посадовців й олігархів, які переходять від правосуддя України у Європі, зокрема в Австрії.

Між Україною й Австрією було підписано п'ять документів у сферах безпеки, повернення викрадених Росією українських дітей, сільського господарства, регіональної співпраці та відбудови.

Міністр закордонних справ України А. Сибіга та федеральний міністр європейських і міжнародних справ Австрії Б. Майнль-Райзінгер уклали Декларацію про наміри про політичне співробітництво, а також співпрацю у відбудові України, Спільне комюніке щодо безпеки та повернення з Росії незаконно вивезених українських дітей.

Міністр аграрної політики та продовольства України В. Коваль і федеральний міністр сільського та лісового господарства, захисту клімату та довкілля, регіонів та водного господарства Австрії Н. Точніг підписали Меморандум про співпрацю у сфері сільського господарства.

Голова Одеської ОВА О. Кіпер та голова федеральної землі Верхня Австрія Т. Штельцер уклали Меморандум про взаєморозуміння між Одеською ОВА та федеральною землею Верхня Австрія, який передбачає співпрацю в різних сферах з окремим фокусом на відбудову Одещини.

Голова офісу Конгресу місцевих та регіональних влад при Президенті України Л. Пашинна та президент Спільки австрійських громад Й. Прессль підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо розбудови міжрегіонального та муніципального співробітництва (*Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2025. – 16.06*).

Аналітика

Політичні акценти

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Саміт G7 у Канаді: український контекст на тлі глобальних викликів

Канадський курорт Кананаскіс у провінції Альберта 15–17 червня став місцем проведення 51-го саміту лідерів країн Великої сімки (G7). У ньому взяли участь лідери США, Канади, Франції, Італії, Японії, Німеччини та Великої Британії. Європейський Союз також був представлений на саміті G7 як організація. Крім того, присутніми на форумі були глави держав, які не входять до G7, але яких запросив Прем'єр-міністр Канади М. Карні. Серед них, зокрема, лідери Австралії, Південної Африки, Бразилії, Індії, Південної Кореї, Мексики, України та Об'єднаних Арабських Еміратів, а також генеральні секретарі ООН, НАТО, президент Світового банку. Водночас саміт у Кананаскісі став першим для кількох нещодавно обраних лідерів країн G7: господаря зустрічі – Прем'єр-міністра Канади М. Карні, канцлера Німеччини Ф. Мерца, прем'єрів Японії і Великої Британії – Ш. Ішіби та К. Стармера. Особливий інтерес був прикутий також до присутності на зібранні Д. Трампа, адже він уперше брав участь у багатосторонній зустрічі такого високого рівня після повторного вступу на посаду Президента США.

Ключову роль у формуванні порядку денного саміту відіграла Канада, яка головує у G7 цього року. Прем'єр-міністр країни М. Карні оприлюднив три головні пріоритети, які визначатимуть канадське головування та формуватимуть напрями обговорень на саміті G7: захист спільнот і глобальної безпеки, енергетична стійкість та цифровий перехід, а також укладання нових стратегічних партнерств. Серед конкретних завдань – зміцнення реагування на природні катастрофи, протидія іноземному втручання, розвиток критично важливих ланцюгів постачання, а також спільне використання штучного інтелекту і квантових технологій для економічного зростання. Також М. Карні включив до порядку досягнення «справедливого й тривалого миру для України», що вказує на готовність Оттави зберегти українське питання серед глобальних пріоритетів.

Значну увагу, яку учасники саміту мали приділили війні Росії проти України, засвідчило запрошення Президента України В. Зеленського на зібрання лідерів G7. Перед поїздкою до Канади В. Зеленський наголосив, що на полях саміту він сподівається провести зустріч з Президентом США Д. Трампом, з яким прагне обговорити нові санкції проти Росії, зокрема підтримку законопроєкту Грема – Блюменталю в сенаті США, а також можливість закупівлі Україною американської зброї. «Сподіваюся, що навіть

якщо до того моменту відповідне рішення ще не буде ухвалено, мені вдасться досягти принаймні розуміння того, наскільки ми близькі до цього рішення», – зазначив В. Зеленський 12 червня (URL: <https://www.dw.com/uk/u-kanadi-rosinaetsa-samit-lideriv-velikoi-simki/a-72919389>).

Серед основних меседжів, поширюваних оглядачами та експертами в останні дні перед проведенням саміту Великої сімки в Альберті, були твердження про те, що ця зустріч – шанс не тільки нагадати про кровопролитну війну, а й отримати конкретну допомогу. Хоча ключові рішення щодо оборонної підтримки ухвалюються в інших форматах (як-от «Рамштайн» чи саміти НАТО), саме в G7 можна досягти прогресу в питаннях санкцій, фінансової підтримки та післявоєнного відновлення. «Очільники G7 мають засоби примусу Росії до припинення її геноцидної загарбницької війни проти України. Не бажаючи припинити вогонь, Росія підтверджує, що не зацікавлена в припиненні розпочатої нею війни. Ми закликаємо G7 надати Україні більше зброї та систем протиповітряної оборони, посилити санкції, збільшивши тиск на економіку Росії, а також конфіскувати російські кошти й використати їх на оборону України!» – заявила президент Конгресу українців Канади О. Хичій, яка напередодні саміту провела кілька зустрічей з канадськими міністрами (URL: <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2591126/samit-g7-u-kanadi-tramp-i-zelens-kii-zaplanuvali-zustrich-na-tli-global-nikh-viklikiv>).

«Україн важливо, щоб за підсумками саміту було оновлено зобов'язання G7 щодо санкційного тиску на Росію, а також прискорено роботу над механізмом конфіскації заморожених російських активів. Але присутність Трампа істотно знижує вірогідність досягнення консенсусу з цих питань», – зазначив старший аналітик Інституту міжнародного врегулювання в Монреалі С. Лем'є. На його переконання, саме сьогодні, коли увага світу частково зміщується на інші кризи, Україні необхідно втримати своє місце серед пріоритетів світової політики.

Цю думку підтримував також М. Гонзалес, експерт з євроатлантичної безпеки при Женевському центрі політики. «Один з ризиків полягає в тому, що підтримка України стане предметом торгу в геополітичних змаганнях. Саміт G7 – нагода чітко окреслити червоні лінії для тих, хто прагне “перезапуску” відносин з Росією», – вважає він.

Загалом саміт G7 у Канаді оцінювали як ключову можливість для України та її союзників схилити США до більш рішучих дій у підтримці Києва. Висловлювалися також очікування, що зустріч В. Зеленського з Д. Трампом стане однією з найважливіших подій, яка може вплинути на подальший перебіг російсько-української війни та глобальну геополітику.

Передбачалося, що важливою темою саміту стануть торговельні тарифи США, запроваджені адміністрацією Д. Трампа. У поєднанні з торговельними контрзаходами інших країн вони створюють серйозні ризики для стабільності світової економіки. Д. Трампу вже вдалося домовитися про декілька торговельних угод, але країни ЄС і Японія все ще ведуть переговори зі США

щодо тарифів. До 9 липня США запровадили «відстрочку» на введення 50 % тарифів на товари з Євросоюзу. Утім, як повідомляє Financial Times, у Брюсселі дедалі більше занепокоєні тим, що Президент США може зажадати від Європи «хорошу торговельну угоду» в обмін на підтримку України. Тож лідери G7, а також президент Мексики К. Шейнбаум, запрошена на саміт, заявили про намір переконати Д. Трампа переглянути запроваджені ним мита. За словами директора Дослідницької групи G7 при Торонтському університеті Д. Кіртона, «саміт стане лакмусовим папірцем здатності лідерів знайти компроміс між захистом національних інтересів і збереженням глобальної відкритості».

Ще одним пунктом порядку денного, ключовим у контексті тиску на РФ, мала стати пропозиція знизити стелю цін на російську нафту до 45 дол./барель. Відповідну ініціативу містить представлений Єврокомісією проект нового пакета санкцій проти РФ. У грудні 2022 р. G7, Євросоюз та Австралія встановили ціну на російську нафту на рівні 60 дол./барель. Логіка в тому, щоб змусити Росію продавати свою нафту за цінами, які нижче ринкових, і таким чином зменшити її доходи для ведення війни. Водночас цінова стеля мала запобігти різкому падінню світових поставок нафти. Однак практика показала, що стелі у 60 дол. недостатньо. Міністр закордонних справ України А. Сибіга 20 травня закликав Велику сімку знизити цінову стелю до 30 дол. за барель. Проте сумнівно, що G7 піде на таке радикальне зниження, адже навіть пропозиція ЄС знизити цінову межу до 50 дол./барель, про яку повідомляло агентство “Reuters” 19 травня, не була сприйнята Сполученими Штатами Америки. У крайньому випадку, країни ЄС і Велика Британія можуть запровадити цінову стелю самостійно, проте без США це буде менш ефективним (URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/semero-proti-trampa-chogo-ukrayini-chekati-1749930077.html>).

Утім, центральною темою саміту стала ізраїльсько-іранська війна, яка розгорілася якраз напередодні засідання G7. Ізраїль атакував ядерні та військові об’єкти Ірану, у відповідь Іран завдав удару по Ізраїлю – ескалація між ними тільки наростає. Це, у свою чергу, створює ризики для світової економіки через ціни на нафту.

Напередодні офіційного відкриття саміту G7 у Канаді відбулася неформальна розмова між лідерами групи Великої сімки. На ній були присутні канцлер Німеччини Ф. Мерц, Прем’єр-міністр Великої Британії К. Стармер, Прем’єр-міністр Італії Д. Мелоні, Президент Франції Е. Макрон та Прем’єр-міністр Канади М. Карні. Як повідомили британські та італійські ЗМІ, лідери узгоджували позицію щодо війни Ізраїлю та Ірану, аби згодом скоординувати її з Президентом Америки (URL: https://24tv.ua/geopolitics/samit-g7-kanadi-2025-lideri-proveli-neformalnu-zustrich-bez-trampa_n2847897).

Президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн заявила, що саміт G7 повинен обговорити іранську кризу разом з Україною, яка постраждала від безпілотників, проданих Тегераном Росії. «Однотипні безпілотники й

балістичні ракети, розроблені і виготовлені в Ірані, без розбору вражають міста в Україні та Ізраїлі. Тому на ці загрози потрібно відповідати разом», – наголосила вона. У. фон дер Ляєн також заявила, що необхідно чинити більший тиск на Росію, щоб забезпечити припинення вогню в Україні (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-g7-kanada-samit-kryza-blyzkyu-skhid/33444090.html>).

Формально саміт G7 розпочався ввечері 15 червня, однак кілька двосторонніх зустрічей між його учасниками відбулися раніше. Зокрема, напередодні саміту Прем'єр-міністр Канади М. Карні зустрівся з Прем'єр-міністром Великої Британії К. Стармером. У спільному комюніке, опублікованому 15 червня, вони оголосили про поглиблення співпраці Канади з Великою Британією як в економічній, так і науковій сферах, у галузі штучного інтелекту, технологій, військової справи, розвідки та підтримки України (URL: <https://www.pap.pl/ua/ukrainian/news/u-kanadi-rozpochavsya-samit-g7>).

Також 15 червня М. Карні зустрівся з Прем'єр-міністром Австралії Е. Альбанізі. У комюніке за підсумками цих переговорів також ідеться про ширшу військову, розвідувальну та економічну співпрацю, а також про спільні ініціативи в Індо-Тихоокеанському регіоні. У березні цього року Канада й Австралія оголосили про спільні інвестиції в радарну систему дальнього радіуса дії в Арктиці.

М. Карні 15 червня також зустрівся з Президентом Південної Африки С. Рамафосою, і в комюніке за підсумками зустрічі згадується посилення співпраці в таких сферах, як енергетична безпека, критичні мінерали, штучний інтелект, економічні обміни, а також співпраця в боротьбі з лісовими пожежами.

Увечері того ж 15 червня також відбулися переговори між Прем'єр-міністром Канади й канцлером Німеччини; 16 червня, у понеділок, о 9:00 за місцевим часом відбулася зустріч М. Карні з Президентом США Д. Трампом. Під час вступного слова перед початком цих переговорів Д. Трамп наголосив, що вважає необхідним повернутися до формату G8 за участі Росії, повторивши, таким чином, свою давню риторику, яка збігається з інтересами Кремля. «G7 колись була G8. Б. Обама і людина на ім'я Трюдо не хотіли, щоб Росія була присутня там, і я б сказав, що це було помилкою, бо, на мою думку, не було б війни, якби Росія була присутня. І зараз не було б війни, якби Трамп був президентом чотири роки тому», – зазначив чинний глава Білого дому. Він укотре підкреслив, що Росію «помилково» вигнали з G8, і зараз, за його словами, багато часу витрачається на розмови про РФ у той час, як вона не перебуває за столом. І це, на думку Д. Трампа, ускладнює справи.

Водночас Президент США неоднозначно відповів на уточнення про те, чи вважає він, що Путін мав бути присутнім на нинішньому засіданні G7 у Канаді. «Я не кажу, що він має бути тут прямо зараз, бо, можливо, занадто багато води збігло, але виключення Росії з G8 було великою помилкою», –

зазначив Д. Трамп. Водночас примітною стало повідомлення російських ЗМІ про те, що США скасували черговий раунд консультацій між країнами щодо усунення «подразників» у двосторонніх відносинах.

Тим часом канцлер Німеччини Ф. Мерц під час 20-хвилинної бесіди з Президентом США Д. Трампом у кулуарах саміту G7 закликав його посилити тиск на РФ. Як зазначає DW, лідери обговорили ескалацію конфлікту на Близькому Сході та війну в Україні. «Я чітко говорю: тиск на Росію має бути посилено», – заявив Ф. Мерц після переговорів, які відбулися перед першим робочим засіданням на саміті в понеділок, 16 червня. Разом з іншими європейськими лідерами канцлер ФРН виступає за введення подальших санкцій щодо Москви, щоб послабити її військову машину. Однак, за інформацією з німецьких урядових кіл, під час переговорів глава Білого дому не взяв на себе зобов'язання щодо приєднання США до цих потенційних нових обмежень. Між двома лідерами лише відбувся «дуже інтенсивний обмін думками» із цього питання, поінформували джерела (URL: <https://www.dw.com/ru/merc-posle-razgovora-s-trampom-davlenie-na-rossiu-nuzno-usilit/a-72939081>).

На зустрічі з Прем'єр-міністром Великої Британії К. Стармером, яка також відбулася в кулуарах саміту G7, Д. Трамп заявив, що санкції щодо Росії коштують США «великих грошей», ідеться про «мільярди та мільярди доларів». «Нехай вони запровадять санкції першими», – зазначив Президент Сполучених Штатів Америки, маючи на увазі країни Європи.

Ще однією темою бесіди між Д. Трампом і Ф. Мерцем у Кананаскісі стали бойові дії між Ізраїлем та Іраном. Канцлер ФРН і Президент США погодилися, що потрібно знайти шляхи припинення ескалації, а іранську ядерну програму має бути припинено. Як відомо, Д. Трамп раніше говорив, що «відкритий» до можливого посередництва очільника Кремля Путіна у врегулюванні ірано-ізраїльського конфлікту. Однак Ф. Мерц перед самітом G7 відкинув цю ідею, заявивши, що Путіну слід спочатку припинити розв'язану Кремлем війну в Україні.

Торгові суперечки між Сполученими Штатами Америки та Європейським Союзом два лідери в Канаді не обговорювали. Ф. Мерц попередньо зауважив, що «на цьому саміті рішення не буде, але ми, можливо, зможемо наблизитися до нього невеликими кроками». Якщо угоди не буде досягнуто до 9 липня, нові мита в 50 % застосовуватимуться майже до всього експорту з ЄС до Сполучених Штатів Америки, а Брюссель, у свою чергу, відповість запровадженням тарифів на імпорт американських товарів.

Очікувалося, що в третій день саміту, 17 червня, відбудеться зустріч з Д. Трампом Президента України В. Зеленського, проте напередодні ввечері Президент США достроково залишив саміт G7 через ситуацію на Близькому Сході, про що повідомила представниця Білого дому К. Левітт. За її словами, Президент Д. Трамп «чудово» провів день на G7, навіть підписав велику торговельну угоду з Великою Британією та Прем'єр-міністром К. Стармером.

Президент Франції Е. Макрон назвав те, що Д. Трамп залишив саміт, позитивним кроком з огляду на мету домогтися припинення вогню на Близькому Сході. Однак сам Президент США згодом заявив у своїй соцмережі “Truth Social”, що достроково покинув саміт не для того, щоб зайнятися припиненням вогню на Близькому Сході, водночас розкритикувавши Е. Макрона. «Макрон помилково заявив, що я покинув саміт G7 у Канаді, щоб повернутися до Вашингтона і працювати над “припиненням вогню” між Ізраїлем та Іраном. Неправда! Він поняття не має, чому я зараз направляюсь у Вашингтон, але це точно не пов’язано з припиненням вогню. Це набагато більше за це. Навмисно чи ні, Еммануель завжди все плутає», – написав Д. Трамп (URL: <https://forbes.ua/news/tramp-dostrokovovo-pokinuv-samit-g7-pidsumki-yogo-vizitu-17062025-30566>).

За версією журналістів, Президент США дуже емоційно сприйняв розбіжності з європейцями з багатьох питань, настільки, що використав привід загострення ситуації на Близькому Сході, щоб не продовжувати розмови в рамках G7 (URL: <https://podrobnosti.ua/2502342-tramp-termnovo-pokinuv-samt-g7-scho-bude-z-planami-ukrani.html>).

Тим часом лідери країн G7 погодили спільну заяву щодо загострення ситуації на Близькому Сході, у якій висловили підтримку самообороні Ізраїлю. Про це повідомляється на сайті канадського головування у G7. «Ми, лідери G7, підтверджуємо нашу відданість миру і стабільності на Близькому Сході. У цьому контексті ми підтверджуємо, що Ізраїль має право на самозахист. Ми підтверджуємо нашу підтримку безпеки Ізраїлю. Ми також підтверджуємо важливість захисту цивільного населення. Іран є головним джерелом регіональної нестабільності й терору», – ідеться в заяві.

Лідери G7 також наголосили, що Іран ніколи не повинен мати ядерну зброю. Вони закликали до того, щоб «розв’язання іранської кризи привело до ширшої деескалації бойових дій на Близькому Сході, у тому числі до припинення вогню в Газі». Лідери G7 також пообіцяли «пильно стежити» за наслідками для міжнародних енергетичних ринків і готові координувати свої дії, у тому числі з партнерами-однодумцями, з метою забезпечення стабільності ринку.

Президент США Д. Трамп через достроковий від’їзд з Альберти не брав участі в підписанні спільного комюніке. Його від’їзд відбувся за кілька годин до прибуття Президента України В. Зеленського, який планував обговорити з Д. Трампом посилення санкцій та підтримку України у війні проти Росії, тож особиста зустріч президентів не відбулася. Однак решта планів В. Зеленського та української делегації залишилися незмінними. У третій день роботи саміту Великої сімки вони взяли участь у робочому сніданку під назвою «Сильна та суверенна Україна» та підсумковій сесії саміту, провели ряд зустрічей з європейськими лідерами (URL: <https://podrobnosti.ua/2502342-tramp-termnovo-pokinuv-samt-g7-scho-bude-z-planami-ukrani.html>).

Прем'єр-міністр Канади М. Карні анонсував оголошення про новий пакет військової допомоги Україні в третій день роботи саміту G7. Він зазначив, що уряд Канади раніше вже виділив 2 млрд канадських дол. (близько 1,5 млрд дол. США) на військову допомогу Україні та розширення оборонних партнерств. За даними ЗМІ, тепер уряд оприлюднить, скільки грошей із цього бюджету піде Україні та на що вони будуть використані.

У свою чергу, джерела в українській делегації зазначили, що Президент України скорочує візит у Канаду. Про підсумки візиту В. Зеленський написав у своїх соцмережах: «Сьогодні маємо конкретні рішення про збільшення військової підтримки, нові транші допомоги коштом заморожених російських активів та додаткові санкції проти того, що живить російську війну. Важливо, що партнери готові не лише підтримувати нашу оборону зараз, а й разом відбудовувати Україну після закінчення війни.

Дякую всім, хто допомагає нам боротися проти російської агресії та разом з Україною будує міцну архітектуру безпеки майбутнього».

Серед термінових потреб України також посилення санкцій проти РФ – і це теж має бути не тільки крок з боку Європи, а скоординовані дії союзників. З огляду на це, розмова з Д. Трампом була потрібна і Україні, і європейцям. Натомість Президент США заявив, що відкладає введення нових санкцій проти РФ, очікуючи, чи буде підписано угоду про припинення війни в Україні. Про це він заявив журналістам під час саміту G7 у Канаді. На уточнення, чи підтримують США ініціативу Європи щодо нових санкцій, він зауважив: «Європа про це говорить, але ще нічого не зробила. Подивимося, чи зроблять вони це» (URL: <https://ua.korrespondent.net/articles/4791268-tramp-vidklav-sanktsii-proty-rosii-a-yes-prodovzhyv-obmezhennia-za-krym>).

Водночас Президент Франції Е. Макрон заявив, що Д. Трамп не перешкоджатиме новим санкціям Вашингтона проти Росії, хоча раніше публічно висловлював сумніви в доцільності обмежувальних заходів. Про це пише Politico. Під час саміту G7 у Канаді Е. Макрон заявив, що мав розмову з Д. Трампом щодо посилення санкційного тиску. «Він відповів цілком позитивно. Це дуже гарна новина для мене», – заявив французький лідер. Е. Макрон додав, що глава Білого дому запевнив його, що не перешкоджатиме ініціативам, які наразі просувають республіканці в Конгресі США. «Якщо найближчими тижнями європейці та американці спільно запровадять ці санкції, ситуація справді зміниться, оскільки здатність російської економіки чинити опір буде поставлено під сумнів», – наголосив Е. Макрон (URL: <https://weukraine.tv/novyny/ssha-mozhut-pidtrimati-novi-sanktsiji-proti-rosiji-propri-zajavi-trampa-makron>).

За відсутності й незгоди Д. Трампа лідери G7 також не наважилися обвалити ціну на російську нафту. Під час виступу на саміті G7 16 червня президент Єврокомісії У. фон дер Ляєн закликала тиснути на Росію, щоб змусити країну-агресора припинити вогонь проти України. «Ми повинні посилити тиск на Росію, щоб забезпечити справжнє припинення вогню,

привести Росію за стіл переговорів і припинити цю війну, санкції мають вирішальне значення для цього», – наголосила У. фон дер Ляєн ([URL: https://ua.news/ua/world/samit-g7-u-kanadi-detali-pershogo-dnia-i-iakikh-rishen-ochikuvati-ukrayini](https://ua.news/ua/world/samit-g7-u-kanadi-detali-pershogo-dnia-i-iakikh-rishen-ochikuvati-ukrayini)).

Глава Єврокомісії нагадала, що минулого тижня країни ЄС запропоновували 18-й пакет санкцій проти Росії. «Я запрошу всіх партнерів G7 приєднатися до нас у цих зусиллях», – закликала вона. Водночас У. фон дер Ляєн поінформувала, що під час телефонної розмови з Д. Трампом вони погодилися, що треба захищати стабільність ринку, зокрема енергетичного сектору. «Ми також будемо дуже пильно стежити за наслідками для міжнародних енергетичних ринків», – зазначила вона.

Раніше західні ЗМІ повідомляли, що більшість країн G7 були готові знизити цінову стелю на російську нафту навіть без підтримки Сполучених Штатів Америки. Разом з Європейським Союзом на цьому наполягала Велика Британія, оскільки поточна нижня вартість у 60 дол./барель, через падіння світових цін, стала неефективною. Невизначеною залишалася лише позиція Японії. Однак пізніше стало відомо, що Європейський Союз не наважиться самостійно знижувати максимальну ціну на російську нафту з 60 до 45 дол./барель. Оскільки цю ініціативу, скоріше, не підтримає G7, написала «Європейська правда» з посиланням на неназваних дипломатів ключових держав ЄС, які обізнані з результатами засідання Комітету постійних представників ЄС 16 червня.

«Очевидно, що на саміті в Канаді G7 не підтримає зниження стелі ціни з 60 до 45 дол. за барель. У такому разі ЄС не буде вносити цей захід у 18-й пакет санкцій», – зазначив один з дипломатів. Інший зауважив: «Під час засідання 16 червня було наголошено на необхідності координації з G7 щодо обмеження ціни на російську нафту, причому представники держав-членів висловили занепокоєння щодо зниження максимальної ціни». За словами двох дипломатичних джерел, спроби досягти угоди G7 про зниження граничної ціни на російську нафту ускладнюються різким зростанням цін на нафту після того, як 12 червня Ізраїль завдав ударів по Ірану ([URL: https://ua.news/ua/world/samit-g7-u-kanadi-detali-pershogo-dnia-i-iakikh-rishen-ochikuvati-ukrayini](https://ua.news/ua/world/samit-g7-u-kanadi-detali-pershogo-dnia-i-iakikh-rishen-ochikuvati-ukrayini)).

Отже, саміт G7 у канадському Кананаскісі відбувався в напруженій атмосфері, на тлі складних геополітичних викликів – загострення військового протистояння Ізраїлю й Ірану, намагань досягнути припинення вогню в Україні, ризику торговельної війни, спричиненого тарифами Д. Трампа. Тож дискусії щодо цих напрямів стали домінуючими під час зібрання лідерів країн членів G7 та запрошених гостей. Обговорення війни Росії проти України, а також загострення між Ізраїлем та Іраном виявило значні розбіжності серед учасників. Зокрема, Президент США Д. Трамп відмовився підтримати спільну заяву, яка закликала до деескалації на Близькому Сході. Саміт G7 укотре показав складність досягнення консолідованої позиції між провідними

демократіями світу щодо ключових глобальних криз, як то війна в Україні, близькосхідна напруженість і торгові конфлікти. Поведінка Д. Трампа стала додатковим фактором дестабілізації – його достроковий від'їзд ускладнив координацію позицій Заходу щодо війни в Україні й означав скасування ряду важливих двосторонніх переговорів, зокрема з партнерами з ЄС, Канади та Мексики щодо торгових питань. Загалом саміт показав, що спільні дипломатичні зусилля у форматі G7 поки що не приносять результатів.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Протести в США: причини, наслідки, прогнози аналітиків

У США 6 червня розпочалися протести проти масових арештів мігрантів і рішення Президента США Д. Трампа направити нацгвардію та морських піхотинців до Лос-Анджелеса, де почалися заворушення. Поліція заарештувала сотні людей, у центрі Лос-Анджелеса запровадили комендантську годину. Протести поширилися на ряд інших міст США.

Епіцентром протестів стала федеральна будівля в центрі Лос-Анджелеса після повідомлень про те, що затриманих начебто утримують саме там. Будівлю розмалювали графіті, а в поліцію жбурляли різні предмети.

Представники адміністрації Д. Трампа заявили, що на імміграційних агентів нападали, а місцеві правоохоронні органи надто повільно реагували на ситуацію.

Разом з тим поліція Лос-Анджелеса заявила, що протести були в основному мирними, а місцева влада наголосила, що може впоратися з насильством своїми силами. «Чекати кілька годин, поки прибуде LAPD, або слухати, як вони кажуть нам, що нас не підтримуватимуть, поки їхній співробітник не опиниться в небезпечній ситуації, – це просто нереально, коли відбувається насильство», – заявила міністр внутрішньої безпеки К. Ноем в інтерв'ю CBS News (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/los-andzheles-ohopili-protesti-proti-deportaciji-migrantiv-usi-detali-ta-shcho-vidbuvayetsya-u-ssha-50520624.html>. 2025. 9.06).

Після цього Д. Трамп відправив до Лос-Анджелеса 2 тис. бійців Національної гвардії. Він написав у соцмережах: «У ЛА все виглядає справді погано. Вводьте війська!!!».

Усе це викликало невдоволення в Каліфорнії. Губернатор цього штату Г. Ньюсом і мер Лос-Анджелеса К. Басс засудили дії центральної влади. Зокрема, К. Басс заявила: «Те, що ми бачимо в Лос-Анджелесі – це хаос, спровокований адміністрацією (Трампа)».

Натомість Д. Трамп заявив, що протести в Лос-Анджелесі є повстанням проти федерального уряду. Він використав закон, згідно з яким розгортання Національної гвардії переходить до федерального рівня в разі, якщо: США

зазнають вторгнення або загрожує вторгнення з боку іноземної держави; відбувається повстання або існує небезпека повстання проти уряду; президент не може забезпечити виконання законів США звичайними силами.

Д. Трамп також заявив, що може залучити Корпус морської піхоти для реагування на протести.

У свою чергу Х. Баррера, віцепрезидент Ліги латиноамериканських громадян США, вважає, що не було жодної потреби в залученні військ, адже в Лос-Анджелесі вже працює 17 тис. поліцейських. За його словами, Білий дім прагне «спровокувати громадянські заворушення» в Лос-Анджелесі. Х. Баррера вважає, що до насильницьких заворушень причетні окремі люди, але більшість людей протестують мирно.

Як повідомляють ЗМІ, жорсткі дії правоохоронців спричинили хвилю протестів, які швидко переросли в сутички з поліцією. Про це пише журналістка «Голосу Америки» М. Ульяновська. За її словами, усе почалося з масових рейдів служби імміграції в Лос-Анджелесі: за один день ICE (U.S. Immigration and Customs Enforcement, Імміграційна та митна служба) затримали понад 100 осіб. Адміністрація Президента США зазначає, що всі вони – небезпечні злочинці. Лос-Анджелес – одне з найбільш мультикультурних міст США, де 48 % населення – латиноамериканці (за деякими джерелами, їх значно більше). Містяни вийшли на вулиці з метою зупинити «свавілля» міграційної служби; вони наголошують, що ICE не шукали злочинців, а хапали всіх підряд – від робітників під Home Depot (аналог «Епіцентру») до працівників у ресторанах і швейних цехах (URL: <https://zahidfront.com.ua/news/Protesti-u-SSHA-cherez-migracijnu-politiku-Trampa-vlada-Kaliforniyi-proti-Bilogo-domu.html>. 2025. 11.06).

За словами М. Ульяновської, заворушення вийшли за межі окремого міста та переросли в протистояння федеральної влади з одним з найбільш демократичних штатів країни. Представники центральної влади запевняють, що Д. Трамп діє законно та забезпечує контроль над імміграцією. Демократичну політику в Каліфорнії звинувачують у сприянні кризі нелегальної міграції, що й призвело до нинішньої ситуації. Оточення Д. Трампа критикує штат за те, що той не виконує федеральних законів, зокрема через закон штату, який забороняє місцевим правоохоронцям співпрацювати з ICE. У політичному дискурсі лунають навіть погрози арешту губернатора Каліфорнії Г. Ньюсома.

Натомість представники влади Каліфорнії наголошують, що ICE «ловить усіх підряд» – незалежно від обставин. Мігранти – не військова сила, не мають політичних лідерів, не становлять загрози державності. Більшість із них – працьовиті люди, які шукають кращого життя та безпеки.

Як інформують ЗМІ, суддя тимчасово призупинив розгортання Національної гвардії адміністрації Д. Трампа в Лос-Анджелесі, постановивши, що федеральний уряд не має повноважень використовувати Національну гвардію Каліфорнії. Адміністрація Д. Трампа подала апеляцію на рішення

судді Ч. Брейєра призупинити розгортання військ Національної гвардії Каліфорнії в Лос-Анджелесі.

Згодом федеральний апеляційний суд призупинив рішення, яке вимагало від Президента Д. Трампа повернути контроль над підрозділами Національної гвардії Каліфорнії уряду штату. Остаточне рішення має бути прийнято пізніше (URL: <https://suspihne.media/1041429-700-morpihiv-gotovi-do-rozgortanna-u-los-andzelesi-sud-rozglane-pozov-kalifornii-proti-trampa-protesti-u-ssa>. 2025. 12.06).

Тим часом ситуація лише ускладнилася. Як інформують ЗМІ, під час святкування 250-річчя американської армії в США активізувалися протестувальники. Майже 11 млн американців вийшли на вулиці по всій території Сполучених Штатів Америки, щоб висловити протест проти політики адміністрації Д. Трампа. Демонстрації організовані рухом «Без королів» (No Kings), який виник наприкінці січня і вже налічує десятки тисяч прихильників. Протестувальники виступають проти того, що вони називають «руйнівним підривом конституції» та «небезпечною програмою “Проект-2025”» (URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/protesti-okhopili-ssha-11-mln-amerikantsiv-vistupajut-proti-politiki-trampa-1063500.html>. 2025. 15.06).

Учасники руху «Без королів» вимагають від Конгресу та уряду притягнути «режим Д. Трампа до відповідальності» за ряд дій, серед яких:

- несумлінні помилювання учасників повстання 6 січня;
- неконституційне розгортання військових;
- жорстоке розділення сімей;
- смертоносні заборони абортів, що шкодять здоров'ю жінок;
- небезпечна програма «Проект-2025», яка, на їхню думку, загрожує безпосередньо основі американської демократії;
- атаки на організовану працю, політичних і громадських лідерів, які в деяких випадках мали смертельні наслідки.

Рух також прямо закликає Д. Трампа «піти у відставку».

За інформацією ЗМІ, губернатори по всій території США закликали до спокою та пообіцяли не терпіти насильства, а деякі мобілізували Національну гвардію напередодні збору демонстрантів. Сутички були поодинокими. Поліція в Лос-Анджелесі, де тижнем раніше спалахнули протести через федеральні рейди проти іммігрантів, застосувала сльозогінний газ і засоби для контролю натовпу, щоб розігнати протестувальників після закінчення заходу. Поліцейські в Портленді також застосували сльозогінний газ і спецзасоби, щоб розігнати натовп, який до пізнього вечора протестував перед будівлею Імміграційної та митної служби США. У Солт-Лейк-Сіті, що в штаті Юта, поліція почала розслідування стрілянини під час маршу в центрі міста, у результаті якої одна людина отримала важкі поранення. За словами начальника поліції Солт-Лейк-Сіті Б. Редда, затримано трьох людей, серед яких чоловік, який, імовірно, є стрільцем і також отримав вогнепальне поранення.

Демонстрації відбулися на тлі протестів проти рейдів федеральних імміграційних служб, які почалися за тиждень до цього, і наказу Д. Трампа відправити Національну гвардію й морську піхоту до Лос-Анджелеса, де протестувальники заблокували шосе та підпалили автомобілі (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2025/06/15/7213800>. 2025. 15.06).

Як зазначив фахівець зі стратегічних комунікацій Ю. Богданов, Президент США мав намір швидко вирішити питання з міграцією, але йому це не вдалося. При цьому він зіштовхнувся з реальністю, де прості та легкі рішення не працюють. Тим часом Каліфорнія, де все почалося, має сильного демократичного сенатора.

Ю. Богданов вважає, що протести в США є проявом того, що відбувається сьогодні в американській політиці. У Д. Трампа справді виникла проблема, адже його суспільство при першому прояві кризи його легітимності готове взяти до рук «коктейль молотова» та розорити цілі вулиці. «Варто розуміти, що ці антимігрантські рейди, які почалися за Д. Трампа, не допомагають боротися з нелегальною міграцією. Ці жорсткі методи мають продемонструвати медійну картинку. Усе почалося в Каліфорнії, де живуть латиноамериканці, є вірменські та китайські діаспори. Саме там одного чоловіка взяли ці антимігрантські співробітники», – зазначив експерт.

Коментуючи події, американські оглядачі вказують на ризики ситуації. На їхню думку, втручання Д. Трампа може загострити протести – його дії лише підвищують напруження, що може призвести до нової хвилі протестів і насильства. Це може призвести до загрози балансу влади між штатами та федеральним урядом. Хоча Національна гвардія формально підпорядковується штатам, Д. Трамп намагається взяти її під федеральний контроль. Це може створити небезпечний прецедент, коли армію використовують для придушення будь-яких протестів будь-де.

Оглядачі прогнозують можливий сценарій до виборів-2026. Д. Трамп розглядає можливість застосування закону про повстання 1807 р. Цей закон дає президенту право вводити війська США на території країни для «відновлення порядку» без згоди штатів. The Atlantic припускає, що, якщо Д. Трамп зможе спровокувати заворушення в «блакитних» (демократичних) штатах, він отримає підставу застосувати надзвичайні повноваження – аж до запровадження федерального контролю за виборами або їх призупинення «для відновлення порядку».

На думку оглядачів видання “Politico”, це ідеальний фон для політичної гри. Телевізійна картинка з протестами грає на руку Білому дому. Вони хочуть, щоб Д. Трамп виглядав як захисник «закону й порядку», а демократи – як ті, хто потурає хаосу та захищає злочинців.

Проте, за словами оглядачів, губернатор Г. Ньюсом теж не втрачає шансу – він активно протистоїть Д. Трампу й перетворює конфлікт на політичну арену. Це посилює його позиції як потенційного кандидата від Демократичної партії на президентських виборах у 2028 р.

Тим часом громадська думка щодо міграційної політики діючої адміністрації поляризована, часто за партійною ознакою – республіканці набагато більше підтримують; демократи здебільшого виступають проти. За даними опитування CBS News / YouGov (4–6 червня): 54 % дорослих американців схвалюють зусилля Д. Трампа щодо депортації; 46 % – не схвалюють (URL: <https://zahidfront.com.ua/news/Protesti-u-SSHA-cherez-migracijnu-politiku-Trampa-vlada-Kaliforniyi-proti-Bilogo-domu.html>. 2025. 11.06).

Експерти намагаються спрогнозувати подальший перебіг подій і вважають, що на цьому етапі вплив Д. Трампа та його оточення значний і заставити його діяти по-іншому буде надто складно. Навіть можливі нові протести навряд чи змінять ситуацію, але залежатиме від масштабів цих протестів. Як заявив політолог І. Чаленко: «Щодо нових протестів у США, то майбутні події залежать від подальших дій представників Нацгвардії. Адже застосування сили до протестувальників є дуже чутливим. Наразі можливості для подальшого масштабування акцій присутні, але залежить від прикладного застосування сил Нацгвардією».

На думку експерта, щодо імпічменту Президента США Д. Трампа, то станом на сьогодні малоймовірно. «Однак уся ця ситуація в Лос-Анджелесі це можливість перекинути увагу з конфлікту навколо Д. Трампа та І. Маска й податкового законопроєкту та перенести її на двопартійне протистояння. Масштабування протестів цілком можливо. Подивимось, як розгортатимуться події. Адже тут зачіпають інтереси не громадян США, а мігрантів, які не мають відповідних документів. При тому що в американському суспільстві є великий запит на боротьбу з нелегальною міграцією», – підкреслює експерт (URL: <https://oops.zp.ua/protesti-v-ssha-politolog-rozpoviv-chi-chekati-impichmenty-trampa>. 2025. 11.06).

За його словами, наразі протести в США не можуть перерости в громадянську війну. Адже це питання нелегальних мігрантів. «Чи стануть нинішні протести трампліном до чогось більшого, це можливо, якщо представники поліції чи Нацгвардії надмірно використовують силу. Однак поки не бачу для цього передумов», – наголосив політолог.

У свою чергу І. Рейтерович, політолог, політичний консультант, керівник політико-правових програм Українського центру суспільного розвитку, вважає, що протести в Лос-Анджелесі та інших штатах здатні занурити Сполучені Штати Америки у внутрішню кризу, унаслідок чого Білому дому доведеться відійти від зовнішньополітичних питань.

На думку І. Рейтеровича, головна проблема протестів у Лос-Анджелесі полягає в тому, що це фактично протистояння між федеральною та місцевою владою. «І я боюся, що ця історія насамперед матиме продовження в судах, де місцева влада оскаржуватиме право федерального уряду безпосередньо втручатися в процеси, пов'язані, наприклад, з міграцією чи іншими питаннями, значна частина яких перебуває у віданні саме штатів», – зазначив

експерт (URL: <https://opinions.glavred.net/vliyanie-respublikancev-pod-ugrozoy-chem-opasny-dlya-trampa-protesty-v-ssha-10671935.html>. 2025. 9.06).

Проте, на його думку, можливе й напівсилове протистояння, якщо Білий дім не відступить та продовжить тиск, зокрема надсилатиме туди додаткові загони, залучатиме армію. Тут уже виникає конституційна проблема, пов'язана, серед іншого, з другою поправкою, яка дає право на володіння зброєю. Її нюанс полягає в тому, що її створювали не для захисту майна, а до певної міри для захисту від тиранії центральної влади. І цілком можливо, що окремі штати використовуватимуть цю аргументацію, щоб обмежити вплив федерального уряду на питання протестів, міграції тощо.

І. Рейтерович не виключає, що окремі штати займатимуть дедалі більш непримиренну позицію щодо центральної влади. «Тобто для США це історія із серйозними наслідками – і наслідки ці, м'яко кажучи, не надто сприятливі. Д. Трамп, звісно, може спробувати запровадити надзвичайний стан, як він це любить робити, але для цього потрібні переконливі підстави. Зараз він таких підстав не має, бо нинішня ситуація – це, по суті, наслідок його власних дій. І якби він цього не спровокував і вчасно зупинився, жодних проблем не виникло б», – зазначив експерт.

Він вважає, що існує ще один ризик, який полягає в тому, що США – це країна з прецедентним правом. І якщо в одному штаті буде ухвалено рішення не на користь федерального влади, це стане прецедентом для інших. І вони теж зможуть ігнорувати деякі приписи, якщо матимуть іншу позицію. Це ключовий момент й один з найважливіших наслідків. «Для Д. Трампа особисто головна проблема буде в тому, що він не зможе реалізувати своїх передвиборчих обіцянок. Так, він може звинуватити суди, що вони все заблокували, але суть у тому, що самі підходи, які він застосовує, суперечать Конституції. І це свідчить про те, що вони були погано прораховані. Це, безумовно, стане ударом по його рейтингу. Адже проблема мігрантів турбує як республіканців, так і демократів – просто в них різні підходи», – підкреслив І. Рейтерович.

Він звертає увагу на те, що дії Д. Трампа щодо мігрантів не завжди є законними і в 90 % випадків суди виносять рішення на користь мігрантів. Уже були випадки, коли таких людей повертали до США тихо, без зайвого розголосу. Тобто уряд просто розумів, що далі чинити опір немає сенсу. Тому для Д. Трампа це може бути великою проблемою: його ініціативи буде заблоковано, обіцянки – не виконано, а рейтинги – просідатимуть. «І питання не стільки в особистому рейтингу Д. Трампа, а в тому, що це вдарить рикошетом по рейтингу Республіканської партії на проміжних виборах. Це на сьогодні ключове. Партія має втримати контроль над палатою представників і сенатом. І якщо із сенатом у них ще є шанси, то з палатою – далеко не факт. Тому Д. Трампу треба думати не тільки про себе, а й про партію, бо наслідки можуть бути негативними», – вважає експерт.

На його переконання, якщо так станеться, то США більше зосередяться на внутрішніх питаннях і менше займатимуться зовнішньою політикою. Це, зрештою, те, про що Д. Трамп постійно говорив: мовляв, у мене є важливіші внутрішні справи. І, з великою ймовірністю, саме так і буде. Він переорієнтується на внутрішню політику та, на жаль, менше уваги приділятиме не лише Україні, а й зовнішній політиці загалом. Але треба розуміти, що це не буде затяжна ситуація. У США подібні процеси досить швидко нормалізуються.

О. Хара, директор Центру оборонних стратегій, дипломат, також вважає, що політика Д. Трампа вивела американців на протести. При цьому експерт розглядає проблему більш широко. Це не лише проблема міграційна, яка зачіпає лише мігрантів, а й проблеми економіки, соціального захисту тощо.

На думку експерта, якщо раніше американці виходили на протести з якоїсь однієї причини, передусім їх лихоманило стосовно палестинської теми, то сьогоднішні протести в США викликані сумішшю різних причин, пов'язаних із зовнішньою політикою. Нині частина демонстрантів незадоволені тим, що Д. Трамп повернувся спиною до колишніх союзників, зокрема кидає Україну, тобто мають досить абстрактні пояснення, більше замішані на цінностях. Іншу частину демонстрантів на протести виводять дії Д. Трампа в економічній площині, адже за останні дні було знищено 9,5 трлн дол. ринкової вартості, принаймні такі цифри 7 квітня подавало видання “Wall Street Journal” (URL: https://opinions.glavred.net/ssha-na-poroge-maydana-kudakatitsya-amerika-s-podachi-trampa-10654454.html?utm_source=glavred&utm_medium=related_news&utm_campaign=related_news_in_post. 2025. 9.06).

О. Хара вважає, що такі втрати дуже відчутні для багатіїв, оскільки вони вкладаються в акції, а зростання фондового ринку робить їх ще більш заможними. Однак разом з тим близько 79 % пенсійних фондів теж вкладаються в акції, а це означає, що від пенсії людей, які працювали десятки років, відняли значну суму, відтак вони не отримають того, на що розраховували. «Тож у принципі, дії Д. Трампа нашкодили кожному американцю. Навіть І. Маск, найкращий приятель Д. Трампа та радник, закликає зупинитися й не збільшувати тарифи для Китаю. І це зрозуміло, адже все виробництво І. Маска залежить від китайців. Усе це свідчить про те, що, якщо Д. Трамп продовжуватиме в тому ж дусі, дедалі більше й більше американців виходитимуть на вулиці. Тобто протестний потенціал збільшуватиметься, адже Д. Трамп не зупиниться. Особливо якщо певні цифри свідчатимуть про те, що період турбулентності мине, а потім ситуація стабілізується», – підкреслив експерт.

На його думку, те, що нині відбувається в США, дуже схоже на передмайданний період в Україні. Як ми пам'ятаємо, у нас Майдан виник тому, що не можна було нічого вирішити політичним шляхом – у парламенті, дискусії. Подібна ситуація на сьогодні в американців. Але в них не було раніше

такого досвіду, тому їм потрібен час для того, щоб збільшилася кількість учасників протестів, щоб сформулювалися конкретні вимоги – не просто про скасування тарифів, а вимоги, спрямовані вже проти безпосередньо Д. Трампа. «Якщо така ескалація відбудеться, Д. Трамп реагуватиме. Він уже не раз заявляв про те, що за потреби можна застосовувати збройні сили та національну гвардію всередині країни, спочатку – проти мігрантів, а далі подивимося. Д. Трамп заявляв, що стане тираном на один день, диктатором на один день. Республіканці це сприймали як жарт, а демократи розуміють, що Д. Трамп справді має наміри робити те, про що говорить. Тому я не виключаю можливості протистояння в США із застосуванням сили – спочатку поліції, а потім і нацгвардії», – наголосив О. Хара.

Проте він сподівається, що до цього не дійде, бо не хотілося б бачити Майдан у Сполучених Штатах Америки. Але ситуація загрозлива. Адже більшість республіканців у сенаті та палаті представників покірні Д. Трампу. Поки що лише декілька республіканців критикують Д. Трампа щодо певних питань, але цього замало, щоб щось змінити в Конгресі й обмежити божевільні дії Д. Трампа. «Тому я не думаю, що на цьому етапі протести в США змусять Д. Трампа коригувати свою політику й діяти інакше. Трампісти хоча і втратили гроші та відчули удар по власних гаманцях, та все одно вірять Д. Трампу. Демократи абсолютно праві, коли говорять, що в США сформувався культ особистості – культ Трампа. Культ особистості ми бачили в Радянському Союзі та можемо побачити нині в Росії та Північній Кореї: там немає раціонального сприйняття, лідера там підтримують, бо він “найрозумніший і найкращий”. Відтак трампісти вважають фейком усе те негативне, що повідомляють про Д. Трампа. Надзвичайно ризиковану зовнішньоекономічну стратегію Д. Трампа критикують професіонали, але трампісти це не слухають, і достукатися до них неможливо», – зазначив експерт.

Експерти вважають, що ситуація в США складна, вирішення її залежить значною мірою від дій влади, адже, з одного боку, розгублені демократи, які не можуть зібратися з думками та правильно працювати над помилками, з іншого – фактично поглинута Д. Трампом і трампістами Республіканська партія. У сенаті й палаті представників є лише одиниці, здатні критикувати Д. Трампа з окремих питань. Плюс недовіра електорату Д. Трампа до медіа, бо ці люди живуть у твіттері і трампістських соцмережах.

Саміт Україна – Південно-Східна Європа: основні результати і перспективи

Україна продовжує активно використовувати різноформатні міжнародні заходи для консолідації європейських партнерів навколо підтримки в протидії російській агресії. Важливість цього напрямку зовнішньополітичної діяльності держави важко переоцінити. У протистоянні агресору який, незважаючи на санкції і вже тривале широкомасштабне вторгнення, зберігає значний потенціал цілком необхідне розширення всебічної допомоги від усіх країн вільного світу. Звісно, провідну роль відіграють найбільші європейські економіки і військові сили, що їх уособлюють ФРН, Франція, Велика Британія. Проте політична, економічна, гуманітарна, логістична підтримка від інших країн також не менш важлива. У цьому контексті особливу роль відіграють країни-сусідки України, які, з одного боку, виконують важливі функції в безпосередній підтримці України, з іншого – деякі із цих країн або окремі лідери, що перебувають під певним ситуативно або історично обумовленим впливом Російської Федерації, можуть демонструвати неоднозначну поведінку щодо агресора. Зазначена сукупність чинників потребує постійного діалогу на найвищому рівні з метою прояснення позицій і досягнення консенсусу з усіх можливих спірних питань.

Саме в межах такого діалогу відбуваються саміти Україна – Південно-Східна Європа, які є ключовим майданчиком для зміцнення політичної, безпекової та економічної співпраці між Україною та країнами Балканського регіону.

Третій саміт відбувся 9 жовтня 2024 р. в хорватському місті Дубровник. На ньому ухвалили Дубровницьку декларацію.

Четвертий саміт Україна – Південно-Східна Європа відбувся 11 червня в Одесі. У ньому взяли участь українські високопосадовці, зокрема Президент В. Зеленський, заступник міністра закордонних справ України А. Сибіга, офіційні представники країн Балканського регіону.

До Одеси на саміт, зокрема, приїхали: президенти Румунії Н. Дан, Сербії А. Вучич, Молдови М. Санду, прем'єр-міністри Болгарії Р. Желязков, Хорватії А. Пенкович, Греції К. Міцотакіс, спікер парламенту Албанії Е. Спіропалі, перший віцепрем'єр Північної Македонії І. Мехіті, міністр закордонних справ Словенії Т. Файон (URL: <https://intent.press/news/world/2025/v-odesi-vidbuvsia-forum-ukraina-pivdenno-skhidna-evropa>).

Як зазначають спостерігачі, кожна країна певною мірою має свою історію взаємовідносин з російською державою. Зокрема, скандальні вибори президента в Румунії, що призвели до скасування результатів унаслідок розкриття впливу з боку Кремля; підтримка Росією сепаратистів

Придністров'я та постійні намагання вплинути на внутрішньополітичну ситуацію в Молдові. Окрему складну проблему становить участь танкерного флоту грецьких компаній у забезпеченні експорту російської нафти; позиція Президента Сербії А. Вучича, який попри попередження від керівництва ЄС відвідав парад у Москві 9 травня 2025 р. і тим самим узяв участь у легітимації злочинця Путіна та його режиму. Отже, діалог потрібен. Головне, що він відбувається і дає надію на збереження та розширення конструктивних і взаємовигідних відносин з усіма партнерами.

Саме про це йшлося безпосередньо на саміті, де присутні висловлювали слова підтримки на сьогодні та на майбутнє. Зокрема, Президент Сербії А. Вучич запропонував Президенту України В. Зеленському допомогу у відновленні країни: «Я хотів би отримати вашу підтримку, пане Президенте Зеленський, щоб ми могли взяти одне або два міста чи один невеликий регіон, який ми могли б відродити. І я думаю, що це було б чимось дуже помітним для людей в Україні, якби вони отримали чітку й дуже конкретну підтримку. Щось на кшталт того, що робив Азербайджан» (URL: <https://suspilne.media/odesa/1039675-v-odesi-vidbuvsya-samit-ukraina-pivdenno-shidna-evropa-pro-so-govorili>). Ідеться про надання Азербайджаном багатомільйонної гуманітарної допомоги, а також про участь у відновленні об'єктів культурного, спортивного, житлового фонду в м. Ірпінь.

Щодо заяви Президента Сербії спостерігачі відзначили насамперед безпосередньо факт його візиту в Україну. Радіо Свобода нагадує: «А. Вучич є президентом країни, яка є однією з двох країн у Європі, що не приєдналася до санкцій проти Росії, накладених за вторгнення в Україну. Парою до Сербії є Білорусь – союзниця РФ. Але зараз А. Вучич здійснив свій перший візит в Україну за понад десятиріччя перебування при владі. І хоча Белград намагається балансувати між Москвою та Києвом, однак Сербія від початку російського вторгнення в Україну надає українцям зброю та боєприпаси – хоча й через треті країни» (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-serbiya-vuchych-vizyt-analiz/33440275.html>).

Отже, ситуація далеко не така проста, як видається на перший погляд. На думку спостерігачів, певна частина сербського народу й істеблішменту після розпаду Югославії, бомбардувань Белграду і відокремлення Косово відчуває образу та бажання відновлення відповідної їхнім уявленням справедливості. Саме підтримку невизнання Косова в ООН з боку Москви А. Вучич відпрацьовував своїм візитом на парад 9 травня. З іншого боку, Сербія має чималий потенціал у виробництві зброї, який вона намагається використати для зміцнення економіки. Зокрема, А. Вучич в інтерв'ю британській газеті ділових кіл “The Financial Time” зазначав: «Це є частиною нашого економічного відродження і це важливо для нас. Так, ми експортуємо наші боєприпаси. Ми не можемо експортувати до України або Росії... Але ми мали багато контрактів з американцями, іспанцями, чехами та іншими. Що вони потім роблять з тим у підсумку – це не наша справа». За оцінками газети,

станом на червень 2024 р., поставки зброї із Сербії в Україну через треті країни з початку повномасштабної війни сягнули позначки 800 млн євро. На сьогодні, напевно, ця цифра є ще вищою. А. Вучич, до речі, рік тому підтвердив, що оцінка у 800 млн євро за зброю та боєприпаси із Сербії, які потрапили в підсумку до України, є вірною (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-serbiya-vuchych-vizyt-analiz/33440275.html>). Отже, для такої відносно невеликої країни як Сербія та її економіки ця сума цілком пристойна.

Водночас не слід забувати, що Сербія також намагається в майбутньому вступити до ЄС і, відповідно, чимала частина громадян, попри наявні проблеми, пов'язані з минулим, бажає продовження конструктивного діалогу, який неможливий за умов зближення з путінським режимом. Таким чином, А. Вучич змушений постійно балансувати між цими настроями для збереження своєї підтримки та розвитку економіки Сербії.

Разом з тим зазначеними у відношенні Сербії цілком реальними політичними проблемами, які впливають на курс керівництва країни, на саміті обговорювалися й проблеми інформаційної агресії, яку активно використовує Кремль у Південно-Східній Європі. Зокрема, Президент Румунії Н. Дан нагадав, що різними соціальними мережами поширювалася інформація про призов людей, які воюватимуть на території України. Він наголосив: «Це дуже чітка дезінформація. Є певна межа між дезінформацією та свободою слова. Я думаю, що це нова тематика для кожного з нас, як реагувати за короткий проміжок часу і як реагувати на те, коли кількість цієї дезінформації така значуща» (URL: <https://suspilne.media/odesa/1039675-v-odesi-vidbuvsya-samit-ukraina-pivdenno-shidna-evropa-pro-so-govorili>).

У свою чергу Президент Молдови М. Санду заявила про тісну співпрацю з Україною у сфері протидії російській гібридній агресії. За її словами, це насамперед відповідальність молдовської влади – захищати своїх громадян від гібридних випадів Росії. «Ми добре знаємо, як працює російська пропаганда і як вона створює ці важелі. Ми вчимося один в одного, як не потрапляти в ці пастки». За словами М. Санду, Молдова щодня стикається з новими спробами російського втручання у внутрішні економічні та політичні процеси країни. «Це буде непросто, але ми хочемо, щоб молдовани вирішували за Молдову, і на парламентських виборах ми зробимо все, що зможемо. Ми сподіваємось на співпрацю з нашими сусідами, які мають певний досвід... Ми знаємо, що безпека України – це безпека Молдови. Ми інвестуємо в дороги, залізниці та мости, щоб одного дня вони могли підтримати відновлення», – зазначила М. Санду (URL: <https://suspilne.media/odesa/1039675-v-odesi-vidbuvsya-samit-ukraina-pivdenno-shidna-evropa-pro-so-govorili>).

Цілком очікуваним з боку очільників Румунії та Молдови було акцентування уваги саме на проблемах інформаційного протистояння, оскільки обидві країни останнім часом перебувають під масованим тиском з боку Москви, яка активно підтримує в Румунії праві сили євроскептиків, а у

Молдові – проросійських політиків і сепаратистів, зокрема, у Гагаузії та Придністров'ї.

Разом з тим на саміті обговорювались і питання подальшої євроінтеграції України. Зокрема, Албанія підтримала прискорення вступу України до ЄС. Так, спікер парламенту Албанії Е. Спіропалі заявила про повну підтримку євроінтеграційних зусиль України та відзначила прискорення процесів для всіх країн-кандидатів. «Щодо вступу України до ЄС, ми цілковито підтримуємо всі зусилля, що докладає Україна. І в політичній ситуації ми бачимо прискорення всіх цих процесів для всіх країн-кандидатів», – зазначила вона. Е. Спіропалі високо оцінила стійкість українського народу в умовах війни. Вона також наголосила на необхідності відновлення світового ладу на основі міжнародних правил. «Росіяни не цікавляться миром. І ми тільки за справедливий мир, що починається з припинення вогню» (URL: <https://suspilne.media/odesa/1039675-v-odesi-vidbuvsja-samit-ukraina-pivdenno-shidna-evropa-pro-so-govorili>).

До вирішення ключового питання досягнення справедливого миру для України закликала міністр закордонних справ Словенії Т. Файон. Вона заявила про солідарність з Україною та необхідність досягнення справедливого миру на основі статуту ООН. «Для нас головним пріоритетом є повне та безумовне припинення вогню. І ми продовжимо працювати разом з усіма нашими партнерами у Європі та глобально, щоб досягнути миру, який спиратиметься на статут ООН та який буде прийнятним для України», – підкреслила Т. Файон. Словенська дипломатка наголосила на важливості притягнення до відповідальності винних у воєнних злочинах та звернула увагу на долю цивільних людей, які перебувають у російському полоні: «Ми також продовжимо підіймати обізнаність про всіх цивільних людей, яких утримують, включно з журналістами, про всіх примусово вивезених дітей, вимагатимемо їх безпечного повернення» (URL: <https://suspilne.media/odesa/1039675-v-odesi-vidbuvsja-samit-ukraina-pivdenno-shidna-evropa-pro-so-govorili>).

У свою чергу Президент Чорногорії Я. Мілатович підкреслив важливість проведення саміту країн Південно-Східної Європи в Одесі як демонстрацію підтримки України. Він також висловився за швидке досягнення миру: «Я вважаю, ми всі за негайне припинення вогню як першого кроку до тривалого та справедливого миру для України».

Питанням розвитку економічного співробітництва приділив увагу прем'єр-міністр Греції К. Міцотакіс. Він запропонував створити транспортний коридор, який з'єднає грецький порт Александруполіс з Одесою через болгарську Варну та румунську Констанцу. Він додав, що цей проєкт може бути запропонований для фінансування з боку ЄС: «Я бачу Одесу, як частину амбітного транспортного проєкту, який почнеться в порту Александруполісі, потім рухається до Констанції і закінчується в Одесі. Це може бути запропоновано для фінансування з ЄС. Це б включило газові трубопроводи, залізницю, електроенергію – це було б проєктом, який створить додатковий

коридор для України, щоб транспортувати ваші товари набагато швидше через море» (URL: <https://suspilne.media/odesa/1039675-v-odesi-vidbuvsa-samit-ukraina-pivdenno-shidna-evropa-pro-so-govorili>).

Президент України В. Зеленський наголосив: «Ми вже бачили це раніше на Балканах, де Росія розпалювала етнічні конфлікти, саботаж і навіть спроби державного перевороту. Ми були свідками спроб маніпулювання громадською думкою в Румунії за участю Москви. І вже три десятиліття Росія намагається утримати Молдову в бідності та нестабільності, щоб повністю взяти її під свій контроль... Те саме стосується України. Москва розглядає Україну не як країну, а як джерело ресурсів і військову базу для своїх наступних вторгнень. Усі ми в регіоні маємо справу з одним і тим самим джерелом руйнування... Сьогодні я пропоную зосередитися – і особливо я зосереджуся – на трьох речах: обороні, єдності та реальному розвитку. Війна Росії та блокада українських портів показали нам, наскільки важливими є альтернативні маршрути через сусідні країни. Ми вже маємо ці альтернативи, звичайно, завдяки вам, шановні гості. І кожна країна повинна бути так само готова до будь-якої кризи... Звичайно, нині нам потрібний захист. Але ще більше нам потрібні довгострокові гарантії, що це ніколи не повториться. Тому я прошу вас усіх розглядати гарантії безпеки після цієї війни як практичну необхідність. Від протиповітряної оборони до кіберзагроз – нам потрібні реальні засоби стримування та швидкого реагування. Погляньмо на наші угоди, армії та інфраструктуру й зміцнімо все, що гарантує безпеку наших країн (URL: <https://novynarnia.com/2025/06/11/v-odesi-tryvaye-samit>).

Треба зауважити, що заклик Президента України В. Зеленського був почутий, оскільки всі країни так чи інакше відчують наявні загрози стабільності у регіонах, що виходять з Росії, та розуміють необхідність спільних дій. Як зауважив міністр закордонних справ України А. Сибіга, країни, які взяли участь у саміті Україна – Південно-Східна Європа, поділяють підхід, що безпека України й південно-східних європейських країн є неподільною. «Якщо коротко сказати, це була зустріч односторонців, які поділяють оцінки тих викликів, які сьогодні стоять перед Україною. Для мене, як для міністра, було особливо важливо чути тезу, що ця російська агресія проти України є також агресією проти цих країн. Практично в кожному виступі це лунало. Всі поділяють підхід, що безпека України, безпека Європи, безпека південно-східних європейських країн, вони неподільні. Це, напевно, один з головних підсумків, якщо зважати на багатосторонній вимір цього заходу», – зазначив А. Сибіга (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4003305-sibiga-pro-samit-ukraina-pivdennoshidna-evropa-ce-bula-zustric-odnodumciv.html>).

Учасники саміту Україна – Південно-Східна Європа прийняли спільну декларацію з 19 пунктів, у якій вкотре засудили «жорстоку агресивну війну Росії проти України». Крім того, країни підтримали зусилля України щодо пошуку дипломатичного шляху до всеосяжного, справедливого й тривалого

миру, а також закликали міжнародну спільноту активізувати підтримку України. «Ми закликаємо міжнародну спільноту активізувати підтримку України в її боротьбі за свободу, незалежність і територіальну цілісність. Водночас ми закликаємо всі країни утриматися від надання будь-якої матеріальної чи іншої допомоги воєнним зусиллям Росії. Ми наголошуємо на важливості узгодження з рішеннями та заходами Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС». Також країни-учасниці заявили, що «повне виведення російських сил і техніки з усієї території України, припинення бойових дій і війни загалом, а також повне відновлення міжнародно визнаних кордонів України є основоположними, невід’ємними умовами для досягнення всеохопного, надійного та тривалого миру». «Членство в НАТО залишається найкращим варіантом безпеки для України з огляду на співвідношення витрат і результату. Ми підтверджуємо нашу підтримку євроатлантичних прагнень партнерів регіону. Ми підтримуємо Україну на її незворотному шляху до повної євроатлантичної інтеграції, включно з членством у НАТО. Політика відкритих дверей, закріплена у ст. 10 Північноатлантичного договору, є однією з головних переваг НАТО. Ні Росія, ні жодна інша держава, яка не є членом НАТО, не має права вето на розширення Альянсу. Ми також повністю підтримуємо право України обирати власні механізми безпеки та самостійно визначати своє майбутнє без зовнішнього втручання», – зазначено в декларації (URL: <https://censor.net/ua/news/3557400/uchasnyky-samitu-ukrayina-pivdenno-shidna-yeuropa-opublikuvaly-deklaratsiyu>). Отже, декларація саміту охоплює широкий спектр питань безпеки, справедливого завершення війни і забезпечення гарантій стабільності на майбутнє.

Разом з тим слід зауважити, що не обійшлося і без певних нюансів. Зокрема, Президент Сербії А. Вучич не підписав декларацію саміту Україна – Південно-Східна Європа. Він похизувався журналістам, що він єдиний, хто не підписував декларацію саміту, й цим «не зрадив Росію». «На відміну від них, які готові прийняти все, що спрямовано проти Росії, все, що можуть... Я пишаюся політикою Сербії, нашою незалежністю, нашою автономією, і ми будемо продовжувати так робити», – наголосив сербський президент. Однак для всіх спостерігачів цей демарш А. Вучича не був сюрпризом, оскільки він цілком відповідає зазначеному вище складному становищу, у якому перебуває Президент Сербії, і його намаганням попри все зберігати баланс між Кремлем і ЄС, навіть всупереч міжнародному праву, гуманізму чи політичним інтересам євроінтеграції. Його позиція певним чином відображає позицію деяких країн і політиків, які іноді зволікають із прийняттям важких, але важливих рішень, або діють занадто обережно.

Так, керуючий партнер Національної антикризової групи Т. Загородній зауважив: «Вучич приїхав, тому що розуміє: йому треба до Європи. Так, він на словах любить Росію, навіть був присутній на параді на Червоній площі. Але нещодавно Росія сказала, що вони ніж у спину їй встромляють, що вони продають боєприпаси для України... Нехай вони люблять Росію, офіційно

цілюються з ними, як хочуть, головне – постачають зброю, щоб убивати росіян, а все інше нас не повинно цікавити. Бо це свідчення того, що сказане і зроблене – абсолютно різні речі», – наголосив політолог. «Українці повинні зрозуміти, що світ – не чорно-білий. Є сірі напівтони, які не відповідають достатньо примітивному уявленню українців про цей світ. Повинна бути прагматика і чітке розуміння, що слід зі всіма розмовляти», – підсумував Т. Загородній (URL: <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2025-06-13/5911932-mozhe-tsiluvatisya-z-putinim-vzasos-politolog-poyasniv-pozitsiyu-vuchicha>).

Крім участі у засіданнях саміту Україна – Південно-Східна Європа, Президент України В. Зеленський, як і завжди, використав захід для проведення зустрічей з лідерами країн регіону. Міністр закордонних справ України А. Сибіга зауважив, що в межах заходу В. Зеленський проводив зустрічі з главами делегацій. Зокрема, Президент України повідомив, що провів зустріч із Прем'єр-міністром Болгарії Р. Желязковим. В. Зеленський подякував болгарському прем'єру за участь у саміті Україна – Південно-Східна Європа. «Ціную чітку підтримку України на шляху до ЄС. Ми виконали необхідні умови і розраховуємо на відкриття переговорних кластерів уже найближчим часом. Вдячний також за оборонну підтримку і всі пакети допомоги – уже 11. Це реальна підтримка наших людей», – зазначив глава держави (URL: <https://espreso.tv/suspilstvo-zelenskiy-proviv-nizku-zustrichey-u-ramkakh-samitu-ukraina-pivdenno-skhidna-evropa-podrobitsi>).

Отже, дипломатична робота триває і дає змогу досягати необхідного результату консолідації підтримки партнерів України, розширення співробітництва на регіональному рівні та вироблення спільної політики протидії агресору, який загрожує дестабілізацією усім без винятку країнам Європи. Інформаційні атаки, намагання втрутитись у внутрішньополітичні процеси, економічний тиск, використання шпигунської мережі та відкрита збройна агресія потребує рішучих і спільних дій. Саміт Україна – Південно-Східна Європа став важливим етапом на шляху розбудови нової архітектури європейської безпеки, консолідації зусиль партнерів навколо допомоги Україні та підтвердив рішучість Європи підтримувати боротьбу за справедливий мир.

О. Аулін, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Ізраїльсько-іранський конфлікт: експертні оцінки можливих наслідків

Тринадцятого червня 2025 р. відбувся потужний удар ВПС Ізраїлю, головними цілями якого стали іранські ядерні об'єкти, системи протиповітряної оборони і ракетні бази. Під час атаки були ліквідовані ключові фігури військового й наукового істеблішменту, причетні до національної ядерної програми. У відповідь Іран розпочав обстріли

ізраїльської території із застосуванням балістичних ракет. Подальші сценарії розвитку ситуації стали предметом поліваріантних оцінок і прогнозів в експертному середовищі.

Ірано-ізраїльське протистояння триває з часу проголошення Ісламської Республіки Іран у 1979 р. та є одним із ключових елементів безпекової архітектури Близького Сходу. Упродовж кількох десятиліть взаємодія між Тегераном і Єрусалимом характеризувалася обмеженою інтенсивністю конфліктних дій, які, попри свою регулярність, зберігали відносну паритетність і здійснювалися у форматі асиметричних операцій. Як правило, Ізраїль наносив превентивні удари по інфраструктурі проіранських угруповань, військових об'єктах та особах, пов'язаних із національною ядерною програмою Тегерану. Іранська сторона, звичайно, відповідала локальними контратаками із застосуванням власних проксі (URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-10002/CBP-10002.pdf>).

Однак 7 жовтня 2023 р., після масованого нападу підтриманого Іраном ХАМАС на територію Ізраїлю, характер конфлікту набув якісно нового виміру. Наслідками цього стало порушення у квітні 2024 р. «червоних ліній» обома сторонами ірано-ізраїльського конфлікту. Так, на початку квітня вперше за останні десятиліття тривалого протистояння Ізраїль здійснив удар по дипломатичному об'єкту Ірану – консульській установі в Дамаску. Внаслідок атаки загинули кілька високопоставлених офіцерів елітного підрозділу Корпусу вартівих Ісламської революції (КВІР), що стало безпрецедентним порушенням усталених неофіційних меж застосування сили з обох боків.

У відповідь через два тижні іранці здійснили масований ракетно-дроновий удар безпосередньо по ізраїльській території. Ці події були розцінені експертною спільнотою як ознака ескалаційного зсуву в динаміці двостороннього конфлікту. Дослідниця Л. Хатіб з Chatham House зазначила, що головною метою Ісламської республіки була демонстрація спроможності до симетричної відповіді задля збереження власного іміджу потужного регіонального гравця, здатного ефективно відповідати на зовнішні загрози (URL: <https://www-bbccom.translate.google.com/russian/articles/c6py31l501jo?xtrsl=ru&xtrtl=uk&xtrhl=uk&xtrpto=sc>). Через п'ять днів Ізраїль здійснив нову атаку, вдаривши по системі протиповітряної оборони, яка захищала ядерний об'єкт в іранському Ісфахані.

Ісламська республіка 1 жовтня 2024 р. знову обстріляла ізраїльську територію за допомогою 200 балістичних ракет. Тегеран зазначив, що це була помста за ліквідацію лідерів іранських проксі Х. Насралли (Хезболла) та І. Ганії (ХАМАС). У відповідь Ізраїль атакував десятки цілей в Ірані, включаючи системи протиповітряної оборони, об'єкти з виробництва балістичних ракет та локальний ядерний об'єкт у Парчині. Цей удар став

подальшим розвитком прямого протистояння між сторонами (URL: <https://www.jpost.com/middle-east/article-857575>).

Події квітня – жовтня 2024 р. висвітлили два важливих моменти. По-перше, неспроможність іранської системи ППО протидіяти ізраїльським ракетно-повітряним ударам. По-друге, низьку ефективність атак іранських дронів і балістичних ракет по території Ізраїлю. Якщо до цього додати інформацію ізраїльської розвідки про готовність Тегерану до початку виробництва у промислових обсягах ядерної зброї, постійні заяви іранської сторони про необхідність знищити державу Ізраїль, а також діючу доктрину Бегіна про превентивні удари без огляду на дипломатію, то атака 13 червня 2025 р. була неминучою.

За оцінками ізраїльських військових експертів, згадана операція вже принесла стратегічні успіхи, зокрема контроль над повітряним простором західної частини Ірану, включно з Тегераном, що є безпрецедентним досягненням. Проте, як наголошує старший науковий співробітник Тель-Авівського інституту досліджень національної безпеки Д. Цітрінович, такі дії можуть спровокувати Іран на жорстку відповідь, що загрожуватиме подальшою ескалацією конфлікту. «Нетаньягу відкрив нову главу на Близькому Сході – еру ізраїльсько-іранської ядерної війни, – написав у соцмережі “X” колишній заступник голови Ради національної безпеки Ізраїлю Е. Еціон. На його думку, війна, офіційною метою якої є припинення ядерної програми Ірану, фактично спрямована на підриг фундаментальних основ іранського політичного режиму (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/iran-izrayil-eskalatsiya-shcho-dali-analiz/33441982.html>).

Аналітики Al Jazeera, серед яких виходець з Ірану М. Мортазаві, також вважають, що ізраїльські удари можуть призвести до виникнення небезпечних тенденцій, пов'язаних із ядерною програмою Тегерана. «Одним із занепокоєнь щодо нападів на ядерні об'єкти було те, що невдачі можуть змусити Тегеран відновити свої операції з більш рішучими зусиллями щодо отримання ядерного стримуючого засобу», – зазначає А. Ваез, експерт з питань Ірану Міжнародної кризової групи експертів. «Ці напади, ймовірно, зміцнили позиції прихильників жорсткої та ультражорсткої лінії, які стверджували, що Ісламська республіка даремно витрачає час на спроби вести переговори із Заходом... вони сказали, що Іран ніколи не зможе вести переговори з позиції слабкості та умиротворення», – підкреслює Р. Х. Акбарі, керівник програм Інституту висвітлення війни та миру (IWPR) (URL: <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/13/iran-to-double-down-on-nuclear-programme-after-israeli-strikes-analysts>).

В експертному співтоваристві Євросоюзу ця близькосхідна криза розглядається переважно як потенційно небезпечний регіональний конфлікт із ризиком масштабної ескалації, що може вплинути на глобальну безпеку та стабільність енергетичних ринків.

Фахівці Chatham House у своїх оцінках підкреслюють, що ізраїльські удари по ядерних і військових об'єктах Ірану, зокрема в Натанзі, Фордо та Ісфahanі, мають на меті стримування ядерної програми Тегерана, проте водночас створюють високий ризик втягнення регіональних акторів у конфлікт і подальшої ескалації. Аналітики відзначають, що Іран може вдатися до масштабної відповіді із застосуванням ракет та безпілотників, а також активізувати свої проксі-групи в Лівані, Сирії, Іраку та Ємені, що загрожує розгортанням масштабних бойових дій одразу на багатьох фронтах (URL: <https://www.chathamhouse.org/2025/06/israels-strike-against-iran-chatham-house-experts-offer-early-analysis>).

Експерти Атлантичної ради акцентують увагу на тому, що нинішній конфлікт відкриває історичну можливість для перебудови регіональної архітектури безпеки на Близькому Сході. Водночас вони застерігають, що без належної дипломатичної реакції існує високий ризик тривалого протистояння, яке ускладнить стабілізацію регіону та посилить напруженість між великими світовими гравцями (URL: <https://www.atlanticcouncil.org/content-series/inflection-points/israels-iran-strike-provides-a-historic-chance-for-middle-east-realignment>).

Аналітики Foreign Policy підкреслюють, що хоча подальше кровопролиття є майже неминучим, вже нині важливо розглядати сценарії деескалації та можливі шляхи завершення конфлікту. Вони виділяють кілька потенційних варіантів розвитку подій – від обмеженого локального протистояння до широкомасштабної війни, що може втягнути регіональні та світові сили (URL: <https://foreignpolicy.com/2025/06/13/israel-iran-war-netanyahu-us-scenarios>).

Військові експерти НАТО звертають увагу на активну участь Сполучених Штатів Америки в регіоні, зокрема на посилення військової присутності в Перській затоці та підтримку Ізраїлю системами протиповітряної оборони. Водночас вони відзначають, що будь-яке пряме втручання США чи інших членів НАТО в конфлікт може призвести до небезпечної ескалації, залучення Росії та Китаю, які підтримують Іран, і потенційно глобального протистояння (URL: https://www.dailypioneer.com/2025/columnists/middle-east-on-the-brink-of-war.html#google_vignette).

Турецькі аналітики вважають, що саме Анкара має потенціал посередника для деескалації конфлікту, враховуючи її геополітичне положення та історичні зв'язки з обома сторонами. Водночас вони попереджають про можливі негативні наслідки, зокрема загрозу блокування Ормузької протоки, що може викликати глобальну енергетичну кризу та вплинути на світові ринки нафти. Разом з тим експерт дослідницького центру SETA Ю. Гіт звертає увагу на те, що військові удари Ізраїлю спрямовані не лише на ядерні об'єкти, а й на знищення військового та політичного керівництва Ірану з метою дестабілізації країни і створення вакууму влади.

Водночас дослідник наголошує на міцних патріотичних почуттях іранського народу, які роблять неможливими сценарії зміни режиму через зовнішній тиск або внутрішній переворот (URL: <https://www.Ю..org/israilin-hedefi-iranin-nukleer-gucunun-engellenmesi-mi-yoksa-rejim-degisikligi-mi>).

На думку Е. Туга, експерта турецького аналітичного центру SDE, попри те, що атаки на територію Ірану здійснені збройними силами Ізраїлю, справжнім бенефіціаром цієї війни є США. ЦАХАЛ і Моссад виступають як регіональна проксі-сила Вашингтона, інструмент реалізації американських інтересів на Близькому Сході. Особливу увагу Е. Туг звертає на те, що технологічні засоби, зокрема багатоцільові винищувачі п'ятого покоління F-35, задіяні в операціях, атакували за підтримки радіолокаційних і супутникових систем, інтегрованих у структури, що керуються зі США. У той час, коли офіційна позиція адміністрації Д. Трампа полягає у дистанціюванні від подій, що створює враження політичної нейтральності, технологічна та інтелектуальна складова американського походження залишається в розпорядженні Ізраїлю, що вказує на глибший рівень американської співучасті (URL: <https://www.sde.org.tr/analiz/israil-de-sivil-yok-ama-bizim-sistemlerimiz-ne-kadar-guvende-haberi-58665>).

Торкаючись чергового загострення конфлікту на Близькому Сході, речник МЗС КНР Л. Цзянь заявив, що Китай серйозно стурбований можливими негативними наслідками військової операції Ізраїлю проти Ірану. Він підкреслив, що Китай виступає проти зазіхань на суверенітет, безпеку та територіальну цілісність Ірану, проти ескалації суперечностей та розширення конфлікту і готовий відіграти конструктивну роль для зменшення напруженості навколо конфлікту Ізраїлю та Ірану. «Різке загострення ситуації в регіоні не відповідає інтересам жодної зі сторін. Китай закликає всі зацікавлені сторони робити більше дій, що сприятимуть миру і стабільності в регіоні, та уникати ескалації напруженості», – зазначив дипломат. Водночас представник зовнішньополітичного відомства Китаю утримався від засудження дій ізраїльської сторони (URL: <https://espresso.tv/svit-izrail-atakuvav-iran-reaktsiya-britanii-saudivskoi-aravii-yaponii-ta-inshikh-krain-svitu>).

Українські експерти також активно аналізують події, що розгортаються на Близькому Сході через виникнення чергової кризи та намагаються прогнозувати подальший розвиток конфлікту, враховуючи його потенційний вплив на регіональну та глобальну безпеку й ситуацію в Україні. Загалом більшість аналітиків сходяться на думці, що найкращим для України варіантом є якнайшвидша зупинка конфлікту, оскільки подальша ескалація може мати негативні наслідки для безпекового та економічного становища країни.

Зокрема, експерт-міжнародник Є. Несвітайлов підкреслює важливість швидкого припинення бойових дій між Ізраїлем та Іраном, що дасть змогу уникнути розширення регіональної війни та збереження стабільності у світі (URL: <https://espresso.tv/svit-dlya-ukraini-naykrashchim-variantom-e>

yaknayshvidsha-zupinka-konfliktu-mizh-izrailem-ta-iranom-ekspert-mizhnarodnik-nesvitaylov). Виконавчий директор Центру близькосхідних досліджень І. Семиволос підкреслює, що війна на Близькому Сході може відволікти увагу та ресурси світової спільноти від війни в Україні, а також призвести до зростання цін на нафту, що посилить економічний тиск на Україну та її союзників. Крім того, він зазначає, що ескалація може сприяти тіснішій співпраці Ірану з Росією та Китаєм, що створює додаткові безпекові виклики для України (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/iran-izrayil-eskalatsiya-shcho-dali-analiz/33441982.html>).

На думку директора Інституту світової політики Є. Магди, ізраїльська операція є логічним продовженням протистояння між двома державами, яке загострилося після ескалації 2023–2024 рр. «Ця атака має на меті не лише послаблення ядерного потенціалу Ірану, але й демонстрацію готовності Ізраїлю діяти рішуче в умовах регіональної нестабільності», – зазначив експерт. За його словами, удари по Натанзі та ліквідація ключових фігур іранської ядерної програми є частиною ширшої стратегії, спрямованої на запобігання створенню Ісламською республікою ядерної зброї (URL: <https://www.lrt.lt/ua/novini/1263/2589889/izrayil-zavdaie-udaru-po-iranu-otsinka-evgena-magdi-naslidkiv-dlia-bliz-kogo-skhodu-i-ukrayini?srsltid=AfmBOoqhScjXe913jMH8aJMiDcNitV1xBvjrf41LCSAGLtxt24pAK5G2>).

Військовий експерт О. Мусієнко відзначає як позитивні, так і негативні наслідки конфлікту для України. Серед позитивних – ліквідація ключових іранських військових діячів, які відповідали за військово-технічне співробітництво з російською стороною, що може ускладнити постачання зброї до РФ. Водночас він застерігає про можливе зменшення уваги західних союзників до України на користь Ізраїлю, що може позначитися на обсягах військової допомоги (URL: <https://www.unian.ua/world/izrayil-napav-na-iran-ekspert-rozpoviv-yak-se-vpline-na-ukrajinu-13037454.html>).

Військовий експерт І. Романенко виділяє два основні сценарії для України: негативний – коли увага світу знову переключиться на Близький Схід і позитивний – якщо конфлікт залишиться локальним і не призведе до масштабної війни. Він також наголошує, що Ізраїль не зможе повністю знищити іранські ядерні об'єкти через їхнє розташування, що може стимулювати Іран до прискорення розробки ядерної зброї (URL: <https://tsn.ua/exclusive/izrayil-proty-iranu-chy-stane-novyuy-konflikt-na-blyzkomu-skhodi-fatalnym-dlia-ukrayiny-2848991.html>).

І. Тишкевич із Українського інституту майбутнього не виключає можливості тривалого конфлікту із залученням проіранських угруповань у регіоні, що створює загрозу розширення війни на інші регіони Великого Близького Сходу. Водночас, як зазначає експерт, короткострокова ескалація була б найбільш прийнятним сценарієм для України, оскільки не створює додаткових викликів у політиці Східної Європи (URL:

https://glavcom.ua/columns/igor_tyshkevich/vijna-na-blizkomu-skhodi-shcho-vtrachaje-i-vihraje-ukrajina-1063356.html).

Підсумовуючи, треба зазначити, що ізраїльські експерти оцінюють подальший розвиток конфлікту як тривалий і складний процес, що потребує поєднання військових дій та дипломатичних зусиль. Вони вбачають у цій війні ключовий виклик для національної безпеки Ізраїлю та наголошують на необхідності міжнародної підтримки для досягнення стратегічної мети – ліквідації ядерної програми Ісламської республіки. Оцінки іранських експертів свідчать про високу напруженість і ризик подальшої ескалації конфлікту, що загрожує не лише регіональній, а й глобальній безпеці, а також ускладнює дипломатичні зусилля щодо мирного врегулювання. Аналітики країн НАТО оцінюють поточну ситуацію як точку біфуркації, що потребує активної дипломатії та координації міжнародних зусиль для запобігання розгортанню більш широкого регіонального конфлікту. Вони наголошують на важливості підтримки ядерної безпеки, стримування Ірану від подальшого розвитку ядерної програми та зниження напруженості між ключовими гравцями. Представники українського експертного середовища оцінюють подальший розвиток ірано-ізраїльського конфлікту як критично важливий для регіональної стабільності та безпеки України. Вони також наголошують на необхідності дипломатичних зусиль для зупинки бойових дій і попереджають про потенційні негативні наслідки тривалої війни, зокрема для військової підтримки та економічної ситуації в Україні.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням Президента НАН України академіка А. Загороднього 4 червня 2025 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

На його початку очільник академії вручив нагороди її науковцям і працівникам. Так, згідно з Указами Президента України за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного потенціалу України в умовах воєнного стану, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм нагороджено орденом «За заслуги» III ступеня – завідувача відділу Інституту енергетичних машин і систем ім. А. М. Підгорного члена-кореспондента НАН України К. Аврамова і завідувача відділу Інституту фізики напівпровідників ім. В. Є. Лашкарьова НАН України доктора фізико-математичних наук Б. Романюка.

Також згідно з постановами Президії НАН України нагороджено:

– відзнакою НАН України «За наукові досягнення» народного депутата України, доктора економічних наук, члена-кореспондента Національної академії аграрних наук України І. Кириленка за багатолітню плідну творчу працю, високопрофесійні здобутки в розбудові аграрного сектору української економіки і вагомий особистий внесок у популяризацію ідеї наукової спадщини В. Вернадського;

– відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» наукового керівника Навчально-наукового комплексу «Інститут прикладного системного аналізу» Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» академіка НАН України М. Згуровського за багатолітню невтомну, плідну працю на освітянській ниві, активне сприяння розвитку співпраці університету та Національної академії наук України і вагомий особистий внесок у підготовку висококваліфікованих фахівців для різних галузей промисловості;

– відзнакою НАН України «За професійні здобутки» академіка-секретаря Відділення енергетики та енергетичних технологій НАН України академіка НАН України О. Кириленка за багатолітню плідну працю вченого, організатора науки й педагога, значні здобутки в галузі енергетики та електротехніки, вагомий особистий внесок у вирішення науково-технічних завдань паливно-енергетичного комплексу України;

– відзнакою НАН України «За професійні здобутки» завідувача відділу Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України академіка НАН України О. Григоренка за багатолітню плідну працю вченого, організатора науки й педагога, значні творчі здобутки і вагомий особистий внесок у дослідження в галузі прикладної математики й механіки;

– Почесною грамотою Президії НАН України та Центрального комітету профспілки працівників НАН України начальника Відділу науково-правового забезпечення діяльності НАН України Ю. Тертичного за плідну, сумлінну працю, високі здобутки в професійній діяльності та зразкове виконання посадових обов'язків, а також вагомий особистий внесок у забезпечення ефективної роботи відділу.

Далі було заслухано дві наукові доповіді.

Доповідь «Фізичне матеріалознавство функціональних сплавів з пам'яттю форми та технологічні рішення для промисловості України» виголосив заступник директора з наукової роботи Інституту металофізики ім. Г. В. Курдюмова НАН України доктор фізико-математичних наук Г. Фірстов.

Він поінформував, що науковці інституту досягли нового рівня як фундаментальних, так і практичних результатів, спрямованих на істотне розширення можливостей застосування матеріалів з пам'яттю форми та створення виробів на їх основі. Зокрема, отримано нові технологічні рішення, що допомогли подолати типові обмеження таких матеріалів, вузький температурний інтервал експлуатації, деградацію властивостей з наростанням

кількості циклів термомеханічної дії – функціональну втому, обмежену корисну роботу, а також токсичність окремих компонентів під час біомедичного застосування.

Як зазначив доповідач, завдяки здійсненим дослідженням вдалося істотно – на сотні градусів – збільшити температурний інтервал функціонування таких матеріалів і фактично створити так звані високотемпературні сплави з ефектом пам'яті форми (ВСЕПФ). Проблему функціональної втоми було розв'язано за рахунок інтеграції підходів до керування температурною стабільністю ВСЕПФ з новітніми розробками в галузі високоентропійних (багатокомпонентних) сплавів (ВЕС). Завдяки цьому підвищено надійність і довговічність сучасних виробів, а також створено наукові засади керування такими ключовими характеристиками цих сплавів, як виконувана робота, надпружність, окисна стійкість.

Українським ученим належить пріоритет у висуненні ідеї поєднання концепцій ВСЕПФ і ВЕС, яка відкрила шлях до створення нового типу функціональних матеріалів – високоентропійних сплавів з пам'яттю форми. Цю наукову ідею визнано на міжнародному рівні як проривну, вона стала каталізатором активних досліджень у цьому напрямі за участі провідних зарубіжних науковців.

За словами Г. Фірстова, функціональні пристрої на основі матеріалів з пам'яттю форми вже демонструють високу перспективність для застосування в автомобільній, аерокосмічній, добувній, машинобудівній промисловості, у медицині та спеціальному приладобудуванні. Є також приклади успішного використання цих пристроїв у галузі біомедичних технологій.

Серед замовників науково-технічних розробок науковців інституту компанія “Boeing”, а також провідні промислові підприємства України.

В обговоренні доповіді виступили науковий керівник Інституту матеріалознавства та зварювання ім. Є. О. Патона Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського» академік НАН України П. Лобода, радник директора, головного конструктора Казенного підприємства спеціального приладобудування «Арсенал» член-кореспондент НАН України М. Лихоліт, начальник Центрального науково-дослідного інституту озброєння та військової техніки Збройних сил України, генерал-майор, член-кореспондент НАН України І. Чепков, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В. Локтєв.

Учасники обговорення наголосили на важливості та міждисциплінарному характері представлених результатів, а також доцільності розширити напрями досліджень у цій сфері з метою розвитку новітніх технологій і прискорення їх впровадження в критично важливі галузі економіки – оборонну, авіаційну, медичну, машинобудівну.

Далі було заслухано доповідь «Фізико-хімічні основи створення нових функціональних матеріалів на основі оксидів рідкісноземельних

елементів» завідувача відділу Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України доктора хімічних наук О. Корнієнко.

Вона поінформувала про проведені фундаментальні дослідження фазових рівноваг у багатоконпонентних оксидних системах рідкісноземельних елементів і створення нових матеріалів на їх основі. Доповідачка зазначила, що актуальність роботи обумовлена перспективністю застосування таких матеріалів у фотоніці, оптоелектроніці, сонячній енергетиці, медицині тощо.

Зокрема, досліджено фазові рівноваги в потрійних системах $\text{La}_2\text{O}_3\text{--Lu}_2\text{O}_3\text{--Ln}_2\text{O}_3$ за температур 1100, 1500 та 1600°C у всьому інтервалі концентрацій. Побудовано елементи діаграм стану зазначених потрійних систем. Встановлено, що в таких системах утворюються області гомогенності на основі крізних кристалічних модифікацій вихідних компонентів, а також упорядкованої фази зі структурою типу перовскиту.

За словами О. Корнієнко, отримані результати дали змогу вибрати оптимальні склади та синтезувати нанопорошки на основі впорядкованої фази зі структурою типу перовскиту $\text{LaLuO}_3\text{:Ln}^{3+}$. Як прототип анізотропної лазерної матриці отримано щільний полікристал орторомбічної фази $\text{LaLuO}_3\text{:Yb}^{3+}$, пік люмінесценції якого перебуває в блакитному діапазоні та відповідає довжині хвилі 404 нм.

У процесі згаданих досліджень науковцями встановлено, що наноматеріали на основі оксидів лантану та церію, що доповані сріблом, пригнічують життєдіяльність і ростові процеси мікроорганізмів *Escherichia coli* та *Bacillus* sp, а також мають здатність руйнувати або блокувати ліпіди вірусів простого герпесу типу 1 (HSV-1) і вірус грипу А.

Науковцями встановлено, що композитні наноматеріали потрійних систем на основі анатазу, модифікованого церієм і благородними металами, проявляють значну антифунгальну активність та можуть бути використані для розроблення систем біобезпеки.

У доповіді було також відзначено, що важливим наслідком отриманих фундаментальних результатів щодо фазових рівноваг у багатоконпонентних оксидних системах є встановлення перспективних складів для створення нових функціональних матеріалів з наперед заданими властивостями.

В обговоренні доповіді виступили завідувач відділу проблем матеріалознавства Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України академік НАН України А. Рагуля, директор Інституту монокристалів НАН України академік НАН України І. Притула, академік-секретар Відділення матеріалознавства НАН України, директор Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України академік НАН України І. Кривцун.

Учасники обговорення відзначили важливість та актуальність фундаментальних досліджень щодо фазових рівноваг у багатоконпонентних оксидних системах рідкісноземельних елементів і створення нових матеріалів

на їх основі, особливо зважаючи на перспективність їх практичного застосування в різних галузях. Було наголошено також на необхідності розширення зазначеної тематики та плідної кооперації між інститутом й українськими та закордонними науковими групами спорідненої спрямованості.

Наостанок учасники засідання розглянули кадрові й поточні питання (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>) .– 2025. – 16.05).*

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Відбулися XXI Біографічні читання «Біографіка і патріотична консолідація українського суспільства»

Організовані Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського XXI Біографічні читання, присвячені пам'яті засновника та першого директора інституту, доктора історичних наук, професора В. Чишка (1951–2003), відбулися 4 червня 2025 р.

До програми заходу увійшло 40 доповідей і повідомлень дослідників з наукових установ, закладів вищої освіти, бібліотек, архівів, музеїв з різних міст України. Учасники обговорили проблеми екзистенційних модусів нашої буремної доби в дослідженнях біографів та очікування читацьких аудиторій, значення біографіки для збереження гуманістичних цінностей під час драматичних подій війни, консолідації українського суспільства, реалізації потенціалу особистості.

У вітальному слові директор Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського член-кореспондент НАН України В. Попик наголосив на нових завданнях і вимогах, які війна висуває перед біографістами – науковцями, літераторами, журналістами, працівниками інформаційної та бібліотечної сфери.

У доповіді «Сучасна українська біографіка і очікування суспільства» член-кореспондент НАН України В. Попик підкреслив, що біографістам належить здійснити рішучий поворот від традиційної в довоєнний час тематики, зорієнтованої на створення ґрунтовних біографічних нарисів про визначних діячів науки й культури, статей у фахових наукових виданнях, до підготовки публікацій різного формату, спрямованих на розкриття духовної, патріотичної, громадянської сутності українців, їх здатності протистояти жорстким викликам долі, об'єднуватися під час війн, революцій, соціальних потрясінь, вимушеної еміграції. При цьому, за словами доповідача, сьогодні читачі чекають від біографічної літератури всієї правди про представників минулих поколінь і наших сучасників, без жодної ідеалізації та героїзації. Крім того, як зауважив В. Попик, слід зважати на те, що біографіка вийшла далеко за тісні для неї межі наукових публікацій – нині вона стала важливою

частиною комунікативного простору суспільства, зокрема представлена в соцмережах.

Особливою прикметою цьогорічних біографічних читань у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського стала значна увага до гендерної проблематики, жіночих біографій. Ряд виступів стосувався жіночих постатей у науці, освіті й культурі. Наприклад, провідна наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, доктор історичних наук, професор Л. Буряк у доповіді «(Авто)біографічний наратив воєнної сучасності: українки в глобальному фотонарисі Марісси Рот» привернула увагу до суголосності жанру фотонарису викликам сучасності. Доцент кафедри біомедицини та нейронаук Київського академічного університету, кандидат біологічних наук О. Болдирев, розповідаючи про «Біографії жінок у біомедичній науці в дзеркалі Вікіпедії», представив особливі підходи до біографії жінок та інструменти їх реконструкції, а також висловився за необхідність розширювати майданчики для трансляції біографій науковців.

Провідна наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, доктор філологічних наук Г. Александрова в повідомленні «Роман Олександра Михеда “Позивний для Йова. Хроніки вторгнення”»: історія першого року російсько-української війни крізь призму автобіографії» наголосила на актуальності відповідного жанру літератури, а також закликала пам'ятати події війни та її учасників і підтримувати Збройні сили України.

Завідувач відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського доктор історичних наук Н. Любовець у доповіді «Мемуари як простір “діалогу поколінь”»: інструмент формування громадянської свідомості та ідентичності» підкреслила необхідність інкорпорувати спогади в суспільний простір, щоб формувати світоглядні засади для створення активного громадянського суспільства.

На просторі повсякденного життя зосередила увагу старша наукова співробітниця відділу теорії та методики біобібліографії Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, кандидат філологічних наук О. Шалак. У своїй доповіді «Лист як одна з форм комунікативних практик біографіки, діалог поколінь» вона розкрила значення комунікативних практик та епістолярію для біографіки, зокрема для реконструкції життєпису.

Загалом доповіді й повідомлення, виголошені на біографічних читаннях, окреслили нову дослідницьку тематику та методологічні підходи, які успішно впроваджуються в українській біографіці.

З тезами доповідей можна буде ознайомитися восени – в електронному науковому збірнику Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «Biography. Біографіка. Біографістика» (вип. 4) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 13.06).

У київському академічному ботсаду розквітла унікальна азалія, створена для мистецтва бонсаї.

У колекції азалій відділу субтропічних та тропічних рослин Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України зацвіла унікальна азалія сацукі (або ж японська азалія) “Hotaka-no-Mai”. Це не просто одна з багатьох форм садових азалій, а сорт, спеціально створений для вирощування у стилі бонсаї. Він є унікальним зразком японського садового мистецтва, адже від самого початку селекціонери працювали над такою азалією саме із цією метою.

Азалія сацукі “Hotaka-no-Mai” має шляхетне походження: її материнська рослина – “Tateyama-no-Mai”, а батьківська – “Hakusen-no-Mai” x “Shiryu-no-Nomare”. Вік рослини, яку культивують у Національному ботанічному саду ім. М. М. Гришка НАН України, близько 15 років. Автор сорту – Т. Шінагава, дата офіційної реєстрації – 2007 р.

Це група азалій пізнього цвітіння для бонсаї, вони мають подекуди скручене листя середнього чи дрібного розміру та невеликі квіти з глибоко розсіченими пелюстками. Барви квітки поєднують пурпурне тло з вузькими й широкими блідо-рожевими смужками.

Відомо, що в культурі азалія справжній довгожитель: деякі екземпляри доживають до 100 років і щоразу розкривають сотні барвистих квіток – від 300 до 400 на одній рослині. Залежно від умов, цвітіння може тривати 2–3 місяці.

Азалія – не просто кімнатна рослина. Її предки – рододендрони – походять з гірських регіонів Азії, де вологе повітря, туман, рясні дощі та прохолода створили умови для появи цієї красивої, але вибагливої рослини. Вона потребує кислого й добре дренованого ґрунту, рівномірного поливу та температурної стабільності. Саме тому азалія стала символом терплячості й дбайливості: своїм розкішним цвітом вона обдарує лише справді дбайливого садівника.

Цікаво, що назва «азалія» походить з грецької мови й перекладається як «сухий». Це парадоксально для рослини, яка дуже любить вологу. Але в ботанічній систематиці XVIII ст. цю назву азалія дістала через сухість своїх дерев’янистих пагонів. Лише згодом рослина стала символом вологи, чуттєвості та квітучої сили. У культурах Сходу азалія – це більше ніж рослина. Це поетичний образ, жива метафора краси й чарівності, яка одночасно вабить і тривожить. У китайській поезії азалія – квітка мрії та символ жіночої душі.

Дивовижна рослина сорту “Hotaka-no-Mai” потрапила до Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України завдяки підтримці благодійників – фонду “Peli can live” і Київського бонсай-клубу. І саме на початку літа розквітла. Цвітіння азалій бонсаї – чарівне й напрочуд декоративне. Це справжня жива феєрія кольору та спокійної величі. У кожній її пелюстці – тиша гір, у кожному пагоні – сила життя. На відміну від основної колекції азалій саду, які відцвіли навесні, азалії, створені для бонсаї, тільки починають квітнути **(Національна академія наук України <http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 4.06).**

Відбувся VIII Київський полілог «Ефективність антикорупційного правосуддя: фокус на протидії зловживанню процесуальними правами»

VIII Київський полілог «Ефективність антикорупційного правосуддя: фокус на протидії зловживанню процесуальними правами», організований Верховним Судом України, Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вищою радою правосуддя та Програмою підтримки ОБСЄ для України в межах проєкту «Підтримка Верховного Суду та вищих судів у реалізації судової реформи та забезпеченні доступу до правосуддя в умовах війни», відбувся 6 червня 2025 р.

Полілог об'єднав науковців, суддів, представників Верховної Ради України, Вищої ради правосуддя (ВРП), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Офісу Генерального прокурора, адвокатської спільноти та міжнародних партнерів.

З вітальними словами до учасників полілогу виступили: Голова Верховного суду С. Кравченко, директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, віцепрезидент Національної академії правових наук України доктор юридичних наук О. Скрипнюк, голова Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності С. Іонушас, голова Комітету Верховної Ради України з питань правової політики Д. Маслов, заступник голови Вищої ради правосуддя О. Кваша, голова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду О. Марчук.

У тематичних дискусіях з доповідями виступили голови комітетів Верховної Ради України С. Іонушас і Д. Маслов, в. о. Генерального прокурора О. Хоменко, голова Національного агентства з питань запобігання корупції В. Павлушик, перший заступник директора Національного антикорупційного бюро України Д. Гюльмагомедов, а також члени Вищої ради правосуддя, судді Вищого антикорупційного суду, наукові адвокати.

Спеціальну доповідь на форумі виголосила заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Н. Антонюк.

Модераторами полілогу виступили: заступник голови Вищої ради правосуддя, за сумісництвом провідний науковий співробітник Інституту

держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук О. Кваша, завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України доктор юридичних наук З. Загинеї-Заболотенко, керівник напряму «Правопорядок» Лабораторії законодавчих ініціатив Є. Крапивін (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 11.06).*

На черговому засіданні міждисциплінарного загальноакадемічного семінару в галузі природничих наук 20 червня 2025 р. «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології» з доповіддю «Біологічне і соціальне» виступить директор Інституту соціології НАН України член-кореспондент НАН України Є. Головаха (виступ о 10:30).

Керівник семінару – академік НАН України С. Костерін.

Адреса: м. Київ, вул. Леонтовича, 9, актовa зала Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України.

Тема доповіді:

Біологічне і соціальне – яким чином генетичні відмінності в 1 % перетворюють вовка в «друга Людини», а мавпу в «хомо сапієнс», як це пізнати науковими методами?

1. Співвідношення біологічного і соціального в Людині. У чому був правий Б. Паскаль у погляді на Людину як «мислячу тростину»?

Еволюційна спадщина і соціокультурні надбання: минуле, сучасне і майбутнє антропогенезу. Чи є інстинкти в Людині? Фрейдизм, марксизм і фрейдомарксизм у пізнанні людської природи.

Сучасні підходи до розв'язання проблеми співвідношення біологічного і соціального. Первинні і вторинні потреби: чи змінюється природа Людини під впливом прискорених цивілізаційних змін останніх десятиліть?

2. Методи дослідження впливу спадковості та середовища на психіку Людини.

Метод близнюків: дослідження впливу спадковості та середовища на психіку Людини. Порівнюються однайцеві та різнояцеві близнюки. Використовується в соціології, психології та психіатрії для розмежування генетичних і соціальних факторів.

Переваги й недоліки методу, результати досліджень.

3. Авторські афоризми про конфлікт «біо» й «соціо» в людині та суспільстві.

Мета загальноакадемічного семінару полягає в періодичному заслуховуванні та обговоренні наукових доповідей, присвячених застосуванню сучасних експериментальних і теоретичних методів хімії, фізики й математики для розв'язання нагальних проблем біології, зокрема в галузі біохімії, біофізики, молекулярної та клітинної біології, молекулярної

фізіології, біоенергетики, гноміки, медичної біології, фармакології, нанобіотехнології, системної й синтетичної біології тощо.

Організація зазначеного семінару була обумовлена прогресуючим розвитком таких «перехресних» наук і наукових напрямів, як біофізична хімія, фізична біохімія, хімічна біофізика, біохімічна фізика, фізико-хімічна біологія, фізика живого, математична біофізика, теоретична біологія, біоінформатика, штучний інтелект у біології та медицині тощо.

Пропозиції щодо виступів з доповідями (обсяг тез доповіді – 1–2 с.) надсилайте, будь ласка, на електронні скриньки керівника семінару – заступника директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувача відділу біохімії м'язів цього інституту академіка С. Костеріна: kinet@biochem.kiev.ua; kosterin.serg@gmail.com.

За анонсами засідань семінару стежте також на сайті Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>)). – 2025. – 11.06).

Ідеатон «Наука: знайомство та практика досліджень» – перший крок до науково-інноваційної розробки

В освітньо-науковому просторі Київського академічного університету (КАУ) 2 червня 2025 р. відбулося представлення результатів студентських науково-інноваційних проєктів, розроблених у межах ідеатону «Наука: знайомство та практика досліджень».

Захід організовано КАУ спільно з Інжиніринговою школою “Noosphere” в рамках Програми підтримки студентських науково-інноваційних проєктів та стартапів.

Ідеатон став важливою платформою для залучення молоді до дослідницької та інноваційної діяльності. Учасники зробили перші кроки до створення власних науково-інноваційних розробок і стартапів.

У програмі взяли участь три студентські команди, які протягом двох місяців працювали під керівництвом науковців КАУ та НАН України над власними дослідженнями:

1. Антитромботичний препарат “Defibrinomab”.

Команда:

– Р. Демчинська, магістр, I курс, Київський національний університет ім. Т. Шевченка;

– К. Байдакова, магістр, I курс, Київський національний університет ім. Т. Шевченка;

– І.-М. Климкович, Іванна-Марія, I курс, Київський національний університет ім. Т. Шевченка.

Науковий консультант – доктор біологічних наук В. Чернишенко (Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України).

2. Алгоритм та програма для виявлення аномалій у періодичних структурах за їх зображеннями.

Команда:

– М. Корабльов Микола, магістр, II курс, Київський академічний університет;

– О. Чеберяк, бакалавр, IV курс, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського».

Наукові консультанти – доктор фізико-математичних наук П. Стецюк, (Інститут кібернетики ім. В. М. Глушкова НАН України) і кандидат технічних наук В. Савицький (Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона НАН України).

3. AIREST – Швидкий емоційний скринінг на основі штучного інтелекту.

Команда:

– Б. Гаран, аспірант, I курс, Київський академічний університет;

– І. Огольцов, магістр, I курс, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»;

– Н. Басенко, магістр, I курс, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»;

– О. Калапунь, магістр, I курс, Український католицький університет;

– О. Яковлева, V курс, Київський медичний університет.

Науковий консультант – доктор медичних наук, професор В. Досенко (Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України).

Проекти оцінювала конкурсна комісія, до складу якої увійшли науковці КАУ та представники Інжинірингової школи “Noosphere”. Усі команди отримали схвальні відгуки, цінні рекомендації та грошову винагороду для подальшої реалізації проєктів.

Комісією рекомендовано всім учасникам продовжити розвиток своїх ініціатив у рамках Менторської програми підтримки студентських науково-інноваційних проєктів.

Захід реалізовується в межах експериментального проєкту Міністерства освіти і науки України у співпраці з Фондом розвитку інновацій щодо створення на базі закладів вищої освіти, наукових установ мережі стартап-шкіл – інкубаторів-акселераторів (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 10.06).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

Науковці-економісти академії провели конференцію, присвячену стратегічним засадам інтеграції України в глобальний геоекономічний простір.

В Інституті економіки та прогнозування НАН України 21 травня 2025 р. відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні засади інтеграції України у глобальний гео економічний простір», яку організували сектор міжнародних фінансових досліджень і сектор публічних фінансів відділу публічних фінансів, відділ грошово-кредитних відносин та відділ розвитку інфраструктури інституту.

Захід об'єднав провідних українських та іноземних (зокрема з Грузії, Литви, Нової Зеландії) науковців, економістів, дипломатів. Учасники обговорили сучасні гео економічні виклики, перспективи позиціонування України в глобальній економіці, а також шляхи забезпечення стійкого й інноваційного розвитку держави в умовах війни та повоєнного відновлення.

Конференцію модерувала завідувач сектору міжнародних фінансових досліджень відділу публічних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України доктор економічних наук, професор О. Борзенко.

Учасників зібрання привітав директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України В. Гєєць. Він відзначив актуальність і важливість теми конференції за нинішніх умов глобальної невизначеності й дефрагментованості у світі.

Надзвичайний і Повноважний Посол України в Тунісі та Лівії В. Хоманець наголосив у своїй доповіді, що Африка на сьогодні є найперспективнішим регіоном світу для інвестицій, торгівлі та співпраці. Незабаром, за 5–10 років, країни, що інтегруються в цей регіон, посядуть істотні конкурентоспроможні позиції, значною мірою ускладнюючи іншим країнам світу можливість закріпитися на африканському ринку.

Звернути увагу на інклюзивність у правах громадян і держави, у відносинах ринку й держави запропонував заступник директора з наукової роботи Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України А. Гриценко. На його думку, цим інституціям потрібно шукати кращу сумісність і здійснювати кооперацію. Тоді трансформація індустріально-ринкової економіки в інформаційно-мережеву буде більш гармонійною й менш суперечливою.

Заступник директора з наукової роботи Інституту економіки та прогнозування НАН України член-кореспондент НАН України С. Кораблін зауважив, що в суспільно-інформаційному середовищі України домінують західні цінності, а водночас це не зумовлює технологізацію, індустріалізацію та модернізацію за стандартами країн Заходу – сировинно-аграрна спеціалізація лише посилюється. Тож цей тренд необхідно негайно змінити.

Завідувач сектору міжнародних фінансових досліджень відділу публічних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України доктор економічних наук, професор О. Борзенко у своїй доповіді пояснила, чому відбувається переосмислення гео економіки нового світового геопорядку. Її підтримав головний науковий співробітник цього ж сектору доктор

економічних наук, професор О. Шаров, який зосередився на геоекономічних суперечностях і трансформації парадигми сучасної світової економіки.

Провідний науковий співробітник цього сектору, доктор економічних наук, професор О. Плотніков наголосив, що сучасний світ є багатополярним і Україні потрібно стратегічно виважено визначити своє місце в ньому.

Яскравим проявом міжнародної підтримки та глибокої солідарності з українським народом у непростий час воєнних випробувань став виступ литовського науковця, члена Комітету програми міжнародного бізнесу (соціальний партнер) Інституту соціальних наук та прикладної інформатики Каунаського факультету Вільнюського університету, кандидата економічних наук Ж. Драбавічюса [Vilnius University Kaunas Faculty, Institute of Social Sciences and Applied Informatics, International Business Management Program Committee Member (Social Partner) Žilvinas Drabavičius]. Свою доповідь «Сталий розвиток України та Литви» він виголосив українською мовою, не лише засвідчивши глибоку повагу до української культури й ідентичності, а й підкресливши міцність гуманітарних і наукових зв'язків між Україною та Литвою, а також засвідчивши, що і українці, і литовці прагнуть сталого розвитку, безпеки, свободи та європейських цінностей.

Серед виступів іноземних учасників варто також відзначити доповідь доктора економічних наук, професора Східноєвропейського університету (Тбілісі, Грузія), академіка Грузинської академії бізнесу Л. Чагелішвілі-Агладзе [D.Sc. (Economics), Academician of the Georgian Academy of Business Sciences, professor of East European University, Tbilisi, Georgia, Lali Chagelishvili-Agladze], яка висвітлила ключові напрями зовнішньоекономічної політики Грузії в контексті формування її ролі як активного гравця на світовій економічній арені. Особливу увагу доповідач приділила ініціативам щодо диверсифікації торговельних зв'язків, розвитку транзитного потенціалу країни та зміцнення інвестиційної привабливості, підкресливши, що стратегічна інтеграція Грузії базується на відкритості, багатовекторності економічного партнерства й прагненні до поглиблення співпраці з Європейським Союзом, країнами Азії та Чорноморського регіону.

Директор економічних програм Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова доктор економічних наук, професор В. Юрчишин зазначив, що в умовах загострення геополітичних протистоянь та масштабної збройної агресії Росії проти України питання безпеки, економічної стійкості, інвестиційної привабливості країни набувають системної ваги як у національному, так і у європейському вимірі. Україна, фактично ставши східним форпостом демократії, виконує критичну функцію захисту східних кордонів Європейського Союзу, що унеможливує глибоку політичну й економічну підтримку з боку партнерів. Повоєнна відбудова потребує формування безпечного інвестиційно-інфраструктурного простору, який включає присутність міжнародних місій, страхування ризиків, розвиток оборонного сектору та модернізацію транспортно-логістичних мереж. Таке

позиціонування України як ключового чинника стабільності на континенті потребує переосмислення не лише європейської безпекової стратегії, а й структури міжнародної економічної співпраці, де інвестиції в Україну мають розглядатися не як акт солідарності, а як стратегічна інвестиція в безпечне майбутнє Європи.

Заступник виконавчого директора Ради директорів Міжнародного валютного фонду від України у 2013–2017 рр. доктор економічних наук, професор О. Петрик проаналізував монетарну політику Національного банку України під час воєнних дій 2022–2025 рр. та окреслив виклики, ризики й можливості для стабілізації ситуації на валютно-фінансових ринках України.

Головна консультант відділу зовнішньоекономічної політики Національного інституту стратегічних досліджень доктор економічних наук В. Колосова присвятила свою доповідь бюджетній підтримці України від міжнародних фінансових організацій і запропонувала механізми її покращення.

Завідувач відділу трансатлантичних досліджень Інституту всесвітньої історії НАН України кандидат історичних наук, доцент С. Толстов зазначив, що сучасна модель розвитку України має ознаки інституційної несамостійності й надмірної залежності від зовнішнього фінансування, а за підсумками російсько-української війни, що нині триває, сформується нова структура економіки та капіталу України. За словами доповідача, нинішні виклики потребують нового, модернізаційного підходу до національного соціально-економічного розвитку.

Головний науковий співробітник сектору публічних фінансів відділу публічних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України, доктор економічних наук В. Зимовець комплексно проаналізував виклики, які постають перед фінансовими системами держав у добу глобалізації, технологічної трансформації та геополітичної турбулентності. Доповідач обґрунтував, що в умовах незавершеної структурної перебудови світової фінансової архітектури національні системи демонструють зростання вразливості до зовнішніх імпульсів. Так, наприклад, відбувається і в Україні, країні з високим системним ризиком, яка критично залежить від зовнішніх джерел капіталу. В. Зимовець виокремив такі ключові тенденції, що формують нову фінансову реальність: зміщення фокусу від традиційного банківського сектору до небанківських фінансових інститутів, цифровізацію та супутні кіберзагрози, ослаблення трансформаційної функції банків і зростання впливу геополітичних чинників.

Старший науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень відділу публічних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України, кандидат економічних наук, доцент Є. Редзюк запропонував врахувати оптимальні підходи щодо позиціонування українського бізнесу в сучасній світовій економіці. Він вважає, що потрібна проактивна комплексна стратегічна державна політика розвитку інноваційно орієнтованого

підприємництва й сучасної інфраструктури, а також відновлення високоякісного людського капіталу.

Старший науковий співробітник сектору публічних фінансів відділу публічних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України, доктор економічних наук О. Степанова зазначила, що в умовах нової індустріалізації та посилення гео економічної фрагментації саме фіскальна резильєнтність стала ключовим чинником, що допомагає Китаю зберігати макрофінансову стійкість і підтримувати структурні перетворення. Завдяки комбінації контрциклічного бюджетного стимулювання, гнучкого перерозподілу ресурсів і стратегічних податкових преференцій уряд Китаю ефективно підтримує розвиток високотехнологічного виробництва, модернізацію промислових кластерів та цифрову трансформацію.

У своїй доповіді провідний науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень відділу публічних фінансів Інституту економіки та прогнозування НАН України, доктор політичних наук (кандидат економічних наук), професор І. Піляєв проаналізував трансформаційний потенціал започаткованого у 2013 р. стратегічного проєкту КНР, який нині охоплює близько 150 країн. Доповідач продемонстрував, як через масштабне фінансування інфраструктурних проєктів, створення мережі портів, контроль над стратегічно важливими мінеральними ресурсами та розбудову нової архітектури міжнародного інвестування Китай істотно зміцнює свої позиції в глобальному гео економічному суперництві, особливо серед країн Глобального Півдня.

Окремо учасники конференції зосередилися на стратегічному значенні поновних джерел енергії для повоєнної відбудови економіки України. Зокрема, професор кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету ім. В. Стуса (Вінниця), доктор економічних наук Л. Кістерський наголосив на важливості енергетичної незалежності й декарбонізації економіки України. За наявного потенціалу (понад 450 млрд кВт-год) розвиток сонячної, вітрової, гідро- та біоенергетики може не лише зменшити залежність від імпорту енергії, а й стати драйвером сталого зростання. Доповідач окреслив ключові фінансові інструменти залучення інвестицій – від «зелених» тарифів до облігацій – і відзначив необхідність формування стабільного та прозорого інституційного середовища для інвесторів. Особливо Л. Кістерський підкреслив значення місцевих ініціатив, міжсекторального партнерства й міжнародної співпраці як запоруки успішного переходу до «зеленої» економіки.

Провідний науковий співробітник відділу просторового розвитку та якості життя Інституту демографії та проблем якості життя НАН України, кандидат економічних наук, доцент Д. Клиновий наголосив на ключових кроках, здійснюваних задля формування національної системи сталих фінансів відповідно до європейських стандартів. З-поміж іншого науковець поінформував про впровадження ESG-критеріїв, окреслив екологічні й

соціальні ризики, наголосив на важливості створення спеціалізованих фінансових інститутів і фондів для підтримки післявоєнної відбудови та «зеленого» переходу. За словами доповідача, ініціативи Національного банку України (у співпраці з міжнародними організаціями) формують фундамент для довгострокового, відповідального й екологічно орієнтованого фінансового розвитку України.

Загалом під час конференції було визначено істотні виклики й ризики для світової економіки, особливо в умовах багатопolarity, регіоналізації та локалізації. Абсолютна більшість доповідачів зазначили, що сучасна система наддержавного глобального управління зазнає глибокої кризи, виявляючи дедалі меншу ефективність у сфері забезпечення сталого розвитку, міжнародного миру й дотримання загальноприйнятих правил. У цьому контексті особливого значення набувають національні інституції, які, за умови стратегічного бачення та цілеспрямованої політики, здатні формувати ефективні механізми інтеграції держав у світовий простір і забезпечувати їх конкурентне позиціонування. Визначальними чинниками успішної інтеграції було визнано системну орієнтацію на інновації, технологічний розвиток і структурну модернізацію. З огляду на це, Україні доцільно чітко окреслити свої стратегічні пріоритети в глобалізованому середовищі та шляхом взаємовигідної кооперації з економічно перспективними партнерами вибудовувати власну геоекономічну суб'єктність (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 4.06*).

Всеукраїнська конференція з міжнародною участю «Хімія, фізика та технологія поверхні»: докладні підсумки

В Інституті хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України (Київ) 28–29 травня 2025 р. у змішаному форматі відбулася щорічна Всеукраїнська конференція з міжнародною участю «Хімія, фізика та технологія поверхні», присвячена 95-річчю від дня народження академіка НАН України О. Чуйка (1930–2006).

Захід організували Інститут хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України, Наукова рада з проблеми «Хімія і технологія модифікування поверхні» та Міжгалузевий науково-технічний комплекс «Хімія поверхні» НАН України.

Конференція працювала за такими основними напрямками:

- теорія хімічної будови та реакційна здатність поверхні твердих тіл;
- фізико-хімія поверхневих і міжфазних явищ;
- хімія, фізика та технологія наноматеріалів;
- медико-біологічні та біохімічні аспекти вивчення наноматеріалів.

До зібрання долучилися учасники з 12 країн (України, Бразилії, Великої Британії, Грузії, Данії, Італії, Литви, Молдови, Польщі, Румунії, Узбекистану) – дослідники з 33 наукових установ Національної академії наук України, трьох установ національних галузевих академій наук (аграрних і медичних наук),

викладачі та студенти з 26 українських закладів вищої освіти і 47 іноземних університетів, а також працівники компаній “Enamine Ltd.” (Київ) і “MaxAh Ltd.” (Київ), ТОВ «Гідроспецефект» (Київ), Незалежної науково-дослідної лабораторії “200k Electronics” (Київ), Інноваційний центр Сассексу “ANAMAD Ltd.” (Фалмер, Брайтон, Велика Британія), Клініки персоналізованої медицини “Naturel” (Пясечно, Польща).

Українські й іноземні науковці представили, зокрема, дослідження, що виконувались у співавторстві з колегами із Великої Британії, Данії, Естонії, Іспанії, Італії, Казахстану, Китаю, Німеччини, Польщі, Словаччини, США, Узбекистану, Франції, Чехії, Угорщини, Швейцарії, Швеції.

Конференцію відкрив заступник директора з наукової роботи Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України член-кореспондент НАН України П. Горбик, який привітав учасників конференції та побажав їм плідної роботи. У своїй промові він зауважив, що цьогоріч виповнюється 95 років від дня народження академіка НАН України О. Чуйка – засновника української наукової школи хімії, фізики і технології поверхні високодисперсних оксидів, відомої далеко за межами України, а також фундатора Інституту хімії поверхні. Конференція стала даниною поваги цій видатній особистості.

Наукова програма форуму розпочалася з виступу заступника директора з наукової роботи, завідувача відділу наноматеріалів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН члена-кореспондента НАН України П. Горбика (секція № 1, голова – заступник директора Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України кандидат хімічних наук А. Дацюк). У своїй доповіді член-кореспондент НАН України П. Горбик розповів про результати досліджень за новим науковим напрямом створення практично важливих багатофункціональних магніточутливих наноструктурованих матеріалів, а також визначення шляхів і методів їхнього практичного використання у медицині, біології, екології та технології; окреслив перспективи розроблення нових ефективних наноструктурованих матеріалів, здатних поглинати електромагнітне випромінювання у заданих спектральних діапазонах, для використання в електроніці та боротьбі з електромагнітним смогом, і створення радіопоглинаючих покриттів.

У цій самій секції з доповіддю виступив завідувач відділу аморфних і структурно-впорядкованих оксидів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України доктор хімічних наук, професор В. Гунько, який розповів про міжфазні явища на поверхні високо- та низькопористих вуглецевих сорбентів, визначив ключові чинники, які впливають на ці явища. Він зазначив, що виконані дослідження цікаві як практично, так і теоретично, адже можуть відображати ефективність сорбенту за різних умов його застосування. Деякі закономірності, виявлені для вуглецевих адсорбентів, можуть бути характерні також для інших сорбентів, якщо вони більше залежать від ефектів обмеженого простору, ніж від природи поверхні сорбентів.

У секції № 2 (голова – старший науковий співробітник відділу наноматеріалів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України кандидат хімічних наук Н. Роїк) свої наукові дослідження представив професор Інноваційного центру Сассексу “ANAMAD Ltd.” (Велика Британія) С. Міхаловський, який доповів про «Технології очищення води: проблеми та можливості для видалення “вічних хімічних речовин (ПФАС)”» і розповів про інноваційну й екологічно ощадливу технологію очищення води, забрудненої пер- і поліфторалкільними речовинами (ПФАС). Одержані результати свідчать, що найефективніше очищення води досягається завдяки спільному використанню вуглецевих сорбентів і нетермічної атмосферної плазмової обробки цієї води.

Старший науковий співробітник відділу біологічної фізики Інституту радіофізики та електроніки ім. О. Я. Усикова НАН України (Харків) кандидат фізико-математичних наук Є. Духопельніков поділився результатами дослідження впливу процедури сушіння зразків шаруватих подвійних гідроксидних структур $\text{Ni}_2\text{FeOH LDH}$ на їхню диспергованість у воді та сорбційну здатність.

Доповідь провідного інженера відділу хімії макроциклічних сполук Інституту органічної хімії НАН України доктора філософії з хімії Ю. Бойка стосувалася результатів синтезу гібридних органічно-неорганічних сорбентів на основі модифікованого кремнезему, що містять фосфорильовані (тіа)каліксарени, та перспективності використання таких сорбентів у сорбції Європію (III) з відходів переробки атомного палива.

Студент Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна М. Прудь зосередився на молекулярно-динамічному моделюванні модифікованої барвником AlexaFluor 647 і/чи біологічно активним трипептидом глутатіоном ультрамалих наночастинок золота, які є перспективним матеріалом для біовізуалізації та тераностики. Розроблено нові оптимізовані моделі наночастинок золота, оцінено лігандну упаковку поверхнево зв'язаного глутатіону, поверхневу ємність наночастинок щодо лігандів глутатіону та динаміку сольватації кон'югату «барвник-наночастинка» у водному розчині за нейтрального та лужного рН.

На секції № 3, де головувала завідувачка відділу фотоніки поверхні Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України доктор хімічних наук О. Ліннік, було заслухано й обговорено доповіді про теоретичні й експериментальні досягнення в галузі каталізу.

Наприклад, аспірант Кардіффського інституту каталізу (Кардіффський університет, Вельс, Велика Британія) М. Квейл (Max Quayle) доповів про «Шляхи гідрування похідних фурфуролу на каталізаторах Pd та Pt», зазначивши, що теоретично побудована модель перебігу реакції каталітичного гідрування кетонів, одержаних із фурфуролу, на таких каталізаторах, як Pd і Pt, була підтверджена методами газової мас-спектрометрії. Ці дослідження

корисні у переробці рослинної біомаси для одержання цінних хімічних речовин.

Старший науковий співробітник відділу окислювальних гетерогенно-каталітичних процесів Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України (Київ) кандидат хімічних наук Т. Халявка, яка нині працює запрошеною дослідницею в Технічному університеті Данії у Конгенс Люнбю, розповіла про методи поліпшення фотокаталітичних властивостей порошоків TiO_2 шляхом їхнього модифікування парами рідкісноземельних елементів, зокрема Gd/Sm, Gd/Tm і Gd/Tb. Одержані результати свідчать, що синтезовані фотокаталізатори можуть ефективно працювати під дією ультрафіолетового та видимого світла.

У цій секції виступили також молоді науковці відділу фізики і технології фотоелектронних та магнітоактивних матеріалів Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України (Київ) – Ю. Ковальський та А. Леміш – із доповідями «Про фотокаталітичні властивості конгломератів ZnO-Zn, вирощених карботермічним синтезом з використанням концентрованого сонячного випромінювання» й «Особливості властивостей мікроструктур ZnO, легованих Cd, вирощених методом MOCVD за атмосферного тиску» відповідно.

У роботі цієї секції взяла участь і аспірантка Державного університету Марінга (штат Парана, Бразилія) П. Піні Перейра (Priscila Pini Pereira). Вона розповіла про розроблення технології відновлення поліфенолів з екстракту апельсинової шкірки за допомогою мембрани, надрукованої на 3D-принтері. Мембрани виготовляли з полімолочної кислоти або її суміші із сахарозою, яка виконувала функцію поротвірного агента. Селективність мембрани щодо фенолів сягала 78–98 %. Ці мембрани можна успішно регенерувати шляхом промивання кислим розчином, етанолом та водою, що дає змогу використовувати їх багаторазово.

На секції № 4 (голова – старший науковий співробітник лабораторії «Центр колективного користування науковими приладами “Мас-спектроскопія та рідинна хроматографія”» відділу біомедичних проблем поверхні Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України кандидат хімічних наук П. Кузема) обговорювалися наукові досягнення у створенні й застосуванні наноматеріалів для медицини та сільського господарства.

Доцент підрозділу тканинної інженерії та регенеративної медицини Медичного університету в Любліні (Польща) доктор філософії з фармації П. Казімерчак (Paulina Kazimierczak) представила інноваційний, розумний та рН-чутливий кістковий імплантат на основі комплексу цеоліт-хітозан-бісфосфонат для лікування остеопоротичних переломів.

Аспірант Інституту хімії Вільнюського університету (Литва) Ю. Карчаускайте (Justina Karciauskaite) розповіла про розроблення нових композитів на основі гідроксиапатиту кальцію й евгенолу або ізоевгенолу, що

виявляють високу антибактеріальну активність і можуть застосовуватись в ортопедії та стоматології.

Аспірант Інституту електрозварювання імені Є. О. Патона НАН України (Київ) Д. Куницький поділився результатами синтезу полімерних кріогелевих матеріалів з антибактеріальними й генотоксичними властивостями на основі полівінілового спирту, гіалуронової кислоти і наночастинок Ag_2O . Такі матеріали можна використовувати як ранові пов'язки.

Студент Київського національного університету ім. Т. Шевченка Д. Гончарук представив дослідження із синтезу губчатих гідрогелів на основі полівінілового спирту з інкорпорованими наночастинами золота методами *in situ* й *ex situ*, розповів про термічні, сорбційні та дифузійні властивості одержаних гідрогелів і зазначив, що такі гідрогелі можуть бути перспективними як імпланти у реконструктивній хірургії і як матеріал для заповнення післяопераційних порожнин із комплексною бактерицидною та протипухлинною дією.

Доповідь молодшого наукового співробітника відділу аморфних і структурно-впорядкованих оксидів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України (Київ) доктора філософії з хімії В. Пасєнко стосувалася розроблення композитів на основі бентоніту, шаруватих подвійних гідроксидів і комплексів водоростей та бактерій, перспективних для сільського господарства.

Робота секції № 5 під головуванням завідувача лабораторії оксидних нанокompозитів відділу композиційних матеріалів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України кандидата хімічних наук М. Борисенка розпочалася з презентації результатів досліджень наукового співробітника відділу теорії конденсованого стану речовини Інституту монокристалів НАН України (Харків) кандидата фізико-математичних наук Р. Бродського. Він розповів про розподіл доменів і областей різної природи у ліпідних мембранах, які формуються завдяки механізму переважного сусідства.

Аспірант кафедри аналітичної хімії хімічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Д. Язловецький розповів про методи синтезу хіральних хроматографічних фаз для розділення енантіомерів на основі кремнеземів, вкритих 3,5-диметилфеніламілозами, та про чинники, що впливають на їхні властивості, і зазначив, що синтезовані фази за коефіцієнтами селективності й часом утримування не поступаються аналогам, але дешевші, і їх простіше одержати.

Аспірант Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України (Київ) М. Товстенко-Забелін запропонував нову міцелоподібну модель молекулярної структури клубка гетерополісахариду ксантану в блоці й у розчинах, у якій «ядро» клубка утворюють воднево-зв'язані сегменти основного ланцюга, тоді як бічні гілки полісахариду із зарядженими карбоксильними та карбоксилатними групами виштовхуються на його

поверхню й утворюють розвинутий подвійний електричний шар. Надалі одержані результати буде використано під час створення матеріалів для селективної доставки ліків.

У секції № 6, де головувала старший науковий співробітник відділу аморфних та структурно впорядкованих оксидів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України кандидат хімічних наук О. Казакова, заслухали й обговорили наукові доповіді про теоретичні й експериментальні досягнення у вивченні нанооб'єктів.

Професор Університетського коледжу Лондона та Школи хімії Кардіффського університету (Вельс, Велика Британія) Р. Кетлоу (Richard Catlow) представив доповідь «Каталіз на молекулярному рівні», у якій продемонстрував можливості спільного використання комп'ютерного моделювання й експериментальних методів, базованих на розсіюванні нейтронів і синхротронному випромінюванні, для оптимізації та проєктування каталізаторів і каталітичних процесів.

Доповідь студента Київського академічного університету М. Варваріна присвячувалася теоретичним дослідженням зниження роботи виходу і регулювання рівня Фермі графенових наноструктур, модифікованих лужними металами (дослідження *ab initio*).

Доповідь студента Інституту йонно-плазмових і лазерних технологій імені У. А. Арифова Академії наук Республіки Узбекистан (Ташкент) А. Аввалабоева стосувалася підготовки анодних матеріалів для літій-йонних акумуляторів на основі графітізованих електродів і Si або SiO₂, синтезованих із техногенної сировини. Максимальна питома ємність одержаних матеріалів становила 850 мАг/г (для SiO₂/C) та 1500 мАг/г (для Si/C) і зберігалася під час циклічного розрядження/заряджання.

Завідувач відділу композиційних матеріалів спеціального призначення Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України (Київ) кандидат хімічних наук А. Золотаренко розповів про розроблення нових сорбентів водню та перспективи їхнього використання, зупинившись на перевагах і недоліках таких сорбентів.

Загалом у межах конференції було виголошено 24 усні доповіді й обговорено понад 100 стендових презентацій.

Найкращих доповідачів нагородили дипломами. Відзнаки вручали заступник директора з наукової роботи Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України член-кореспондент НАН України П. Горбик і завідувачка лабораторії «Центр колективного користування науковими приладами “Мас-спектроскопія та рідинна хроматографія”» відділу біомедичних проблем поверхні Інститут хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України кандидат хімічних наук І. Лагута.

Лауреатами нагороди за усні доповіді стали:

– старший науковий співробітник відділу окислювальних гетерогенно-каталітичних процесів Інституту сорбції та проблем ендоекології НАН України кандидат хімічних наук Т. Халявка;

– завідувач відділу композиційних матеріалів спеціального призначення Інституту проблем матеріалознавства ім. І. М. Францевича НАН України кандидат хімічних наук А. Золотаренко;

– студент Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна М. Прудь.

Нагороди за стендові доповіді отримали:

– молодший науковий співробітник відділу наноматеріалів Інституту хімії поверхні ім. О. О. Чуйка НАН України І. Трофимчук;

– викладач кафедри біохімії та медичної хімії Дніпровського державного медичного університету кандидат хімічних наук В. Полтавець;

– студент кафедри аналітичної хімії хімічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка І. Кобрій.

Статті за матеріалами поданих доповідей після рецензування буде опубліковано в журналі «Хімія, фізика та технологія поверхні» або збірнику «Поверхня» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*). – 2025. – 11.06).

Наукові видання НАН України

Вийшов друком черговий випуск всеукраїнської газети для науковців та освітян «Світ» [№ 10 (1334) за травень 2025 р.]

У номері:

с. 1 – авторська колонка С. Галати «І кожен день хай буде Днем науки!»

с. 2 – хроніки українського спротиву «Війна. Вистояти і перемогти» (25 березня – 7 квітня 2025 р.);

с. 3 – репортаж Л. Остролуцької «Він є, і це вже неминуче» – про міжнародну конференцію «Використання штучного інтелекту в публічному управлінні: виклики, можливості, перспективи», яка відбулась у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

с. 4–5 – репортаж С. Галати й О. Листопада «Технології для життя» – про дискусію «Інноваційні технології в протезуванні та реабілітації», конкурс стартапів і відкриття Інноваційного комплексу Наукового парку адитивних технологій, які відбулися в межах міжнародного форуму «Інновації у медичній інженерії» у Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»;

с. 6–7 – стаття С. Галати «Життя фізиків, які розщепили ядро атома» – про нещодавно віднайдені стінні газети 1940-х рр., які є цінним джерелом

унікальної інформації про повсякдення науковців Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут»;

с. 7 – стаття Д. Шулікіна «Про майбутнє розуму, освіти, людства» – про презентацію нової книги ректора Українського державного університету імені Михайла Драгоманова члена-кореспондента НАН України В. Андрущенка;

с. 8 – стаття співробітниці інформслужби Національного музею-заповідника українського гончарства К. Репех «Глиняні велетні Опішного – мовчазні охоронці традицій» – про унікальні опішнянські глиняні скульптури.

Газету «Світ» читайте також на її вебсайті та фейсбук-сторінці (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2025. – 4.06).*

Доступний випуск інформаційно-аналітичного бюлетеню «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс» за травень 2025 р.

Пропонуємо вашій увазі черговий випуск [№ 5 (209), травень 2025 р.] інформаційно-аналітичного бюлетеня «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс», підготованого у Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського.

У номері:

– Європейська комісія збільшує підтримку вимушено переміщених українських дослідників;

– звіт PSF: що зміниться в дослідницькій інфраструктурі України;

– День науки в Україні;

– Science City: нові можливості для бізнесу, науки та інновацій;

– наукова діяльність Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського в умовах воєнного стану: пріоритети, завдання, результати.

Довідково. «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс» – щомісячний інформаційно-аналітичний бюлетень матеріалів медіа, в якому висвітлюються питання підвищення ефективності наукової діяльності, перебіг реформування української науки, її внесок у суспільний розвиток і підвищення обороноздатності країни, подається інформація про міжнародну наукову співпрацю, здобутки української науки та досвід розвитку наукових досліджень за кордоном. Докладно аналізуються публікації про проблеми цифрової трансформації суспільства, впровадження інноваційної моделі економіки, сучасні аспекти наукової цифрової комунікації. Особлива увага приділяється суспільній дискусії з питань реформування наукової сфери та популяризації науки в українському суспільстві. Подаються наукові статті й аналітичні матеріали науковців Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

Бюлетень є додатком до журналу «Україна: події, факти, коментарі» (виходить двічі на місяць), присвяченого висвітленню й аналізу

найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній та соціальних сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*). – 2025. – 4.06).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

О. Карашук, мол. наук. співроб. НБУВ

Аналіз ролі сучасних бібліотек у системі протидії дезінформації в умовах агресії

У статті зазначається, що фундаментальним майданчиком для боротьби та захисту національних інтересів країн стає інформаційний простір безпосередньо країни та поза її межами. Зауважено, що одними з вирішальних питань є доступність, відкритість, достовірність інформаційних систем, а також наголошено на важливості захисту суверенітету інформаційного простору країни. Проаналізовано світовий досвід щодо протидії ворожим інформаційним і психологічним впливам. Прослідковано за допомогою соціологічних досліджень вплив пропаганди та дезінформації на населення. Доведено, що у збереженні інформаційного простору та запобіганні впливу дезінформації й пропаганди значущу роль відіграють бібліотеки, а їхні інформаційно-аналітичні проєкти допомагають сформулювати думку населення про політичну, економічну, соціальну ситуацію в країні. З'ясовано, що вміння аналізувати інформацію й активно використовувати ефективні методи її пошуку та обробки за допомогою сучасних технологій є гострою потребою сьогодення.

Ключові слова: дезінформація, інформаційна безпека, інформаційно-аналітичні служби, бібліотека, зарубіжний досвід, інформаційний простір, моніторинг, протидія дезінформації.

Актуальність. Україна перебуває сьогодні у стані війни, відповідно зазнає істотних трансформацій як ззовні, так і зсередини. Стосується це всіх сфер діяльності людини, громадянського суспільства та безпосередньо державних структур. Крім того, зазнають значних трансформацій загальноприйнятні правила ведення війни. До концепції ведення військових дій на виснаження і винищування додається тактика непрямих дій, гібридні та інформаційні війни. До того ж сьогодні весь світ перебуває під впливом глобалізаційних процесів інформаційного суспільства, і Україна не є винятком. Фундаментальним майданчиком для боротьби та захисту національних інтересів більшості країн стає якраз їхній інформаційний простір.

Сучасні інформаційні технології дають можливість багатьом країнам втілювати особисті пріоритети в потрібному напрямі, які матимуть значний вплив на поведінку та прийняття рішень певних громадян чи суспільства в цілому, без застосування збройних сил, задля послаблення або спричинення значущих збитків безпеці конкурентної країни, у якій, можливо, буде система

захисту від негативних інформаційних впливів не достатньо ефективною. Тому одними з вирішальних питань є доступність, відкритість, достовірність інформаційних систем, проблеми захисту суверенітету інформаційного простору країни, гарантування ефективного державного управління. Інформаційний вплив відчутно відбивається на суспільному погляді та демократичних процесах у подальшому розвитку держави. На жаль, брак об'єктивної та оперативної інформації, маніпуляції в інформаційному просторі підривають довіру, дискредитують засоби масової інформації та державні структури країни як зсередини держави, так і поза її межами, що має досить негативний вплив на розвиток громадянського суспільства, а також створює певні труднощі щодо формування критичного мислення громадян та їх повноцінної співпраці з державою.

Аналіз досліджень і публікацій. Важливість і необхідність ґрунтовного аналізу інформаційного простору окреслили перед науковцями нові вимоги щодо подальших досліджень. У цілому в Україні видано чималу кількість наукових доробок з питань теорії та практики державної політики й політико-управлінських відносин, досліджень інформаційного простору, гібридних та інформаційних війн, а також щодо ролі й місця бібліотек у захисті та розвитку інформаційного суспільства під час глобалізаційних змін, щодо наповнення ресурсів значущою, достовірною інформацією, актуальною для певного періоду. Актуальні наукові розробки висвітлюються в працях таких дослідників: Д. Довгань, О. Мартинюк, які проаналізували становлення та розвиток поняття інформаційної війни [1]; Т. Слінько, яка піднімала питання щодо сучасних загроз інформаційній безпеці країни й шляхів їх подолання [2]; К. Ковальов розглянув питання щодо міжнародно-правового аспекту інформаційної безпеки [3].

У монографії О. Левченко «Система забезпечення інформаційної безпеки держави у війсьній сфері: основи побудови та функціонування» наголошено на гібридній війні проти України, де Росія здійснює потужний інформаційний вплив на всі сфери функціонування країни, створюючи реальні інформаційні загрози й завдаючи відчутних збитків державі та суспільству. Особливо небезпечними інформаційні загрози є для воєнної безпеки України. Надійний захист від цих загроз можливий лише за умови наявності дієвої системи забезпечення інформаційної безпеки [4]; практичний довідник Національної академії Служби безпеки України «Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни: практичний довідник» показує досвід використання інструментів стратегічних комунікацій в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. Фахівці безпекових і державних інституцій, науковці, журналісти, волонтери розглядають ряд важливих питань, зокрема розбудову стратегічних комунікацій держави в умовах війни; відтворення проактивності страткому для подолання ворожих інформаційних та психологічних впливів; зміни психологічних механізмів реалізації стратегічних комунікацій в умовах воєнної агресії; гендерну чутливість

стратегічних комунікацій; дієві аналітичні технології для системного розуміння сучасного контексту [5]. Г. Пєвцов, А. Гордієнко, С. Залкін, С. Сідченко, К. Хударковський у своїй науковій праці розглянули досвід і концепції ведення інформаційної боротьби в провідних країнах світу [6].

Вплив дезінформації РФ на позицію «нейтральних держав» щодо російсько-української війни проаналізовано в праці М. Присяжнюк і В. Солов'яна [7]. Питанням застосування інформаційних технологій з метою внутрішньої дестабілізації суспільства займалися як вітчизняні науковці, так і зарубіжні: А. Войціховський, Ю. Горбулін, Є. Магда, Е. Джуліано, Г. Мойнігана та ін. Вплив громадської думки на політиків і суспільство, а також виявлення суспільно-політичних настроїв через аналіз засобів масової інформації вивчали Г. Алмонд і В. Ліпманн. Серед українських авторів, які зробили значний науковий внесок у дослідження інформаційного простору, інформаційної політики, державних комунікацій, інформаційної діяльності органів публічної влади, необхідно відзначити таких дослідників, як В. Горовий, Т. Гранчак, М. Каращук, В. Куйбіда, А. Ліпенцева, Є. Нужний, В. Тронь. Серед науковців, які займалися вивченням та аналізом сучасних підходів до визначення стратегічних комунікацій, місця інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у них, а також питаннями щодо задоволення потреб суспільства достовірною інформацією, слід відзначити таких науковців, як В. Горовий, Ю. Половинчак, Л. Чуприна та ін.

Такі дослідники, як В. Конах, О. Лазоренко, О. Сенченко, Ю. Горбань, П. Шпиґа, І. Завадський, С. Морган, А. Клімбург, М. Лібікі, С. Томпсон та ін., займалися вивченням значення й місця засобів масової інформації та комунікації в інформаційній війні в сучасному політичному суспільстві. І. Сопілко, Є. Живи́ло, В. Бурячок, С. Гнатюк та ін. у своїх наукових дослідженнях аналізували ефективні механізми правового регулювання протидії загрозам у кіберсфері. Зацікавленістю ряду вітчизняних науковців, таких як М. Гребенюк, Ю. Довгаль, Б. Леонов, А. Маращук, К. Мудрецька, О. Тронько та ін., стало питання використання європейськими країнами правових інструментів щодо боротьби зі злочинами в інформаційному просторі, зокрема поширенням дезінформації.

Метою статті є аналіз діяльності бібліотек як засобу протидії дезінформації в сучасному світі, особливо під час російської агресії щодо України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час на національний суверенітет країни кардинально впливає регулярна й довготривала пропаганда та дезінформація. Зважаючи на наявність ризиків у їх поширенні, представники світової спільноти реалізують стратегічні кроки, спрямовані на врегулювання поширення інформації з юридично-правової точки зору, а також, як зазначає Р. Черниш, на порядок обмеження доступу в тому разі, коли інформація є необ'єктивною та недостовірною, тобто фейковою. При цьому розробляється методика та правові підстави притягнення до відповідальності

суб'єктів, причетних до її поширення, а також за несвоєчасне впровадження відповідних заходів реагування як уповноваженими державними органами, так і приватними суб'єктами. Беручи до уваги те, що питання протидії фейкам порушуються на найпотужніших дискусійних майданчиках – на Всесвітньому економічному форумі в Давосі, під час парламентської сесії ОБСЄ, їм присвячують увагу у своїх промовах державні діячі та церковні лідери, вони стають об'єктом уваги науковців і практиків.

Також керівництво Євросоюзу прагне робити поступальні кроки для запобігання поширенню дезінформації, яка може негативно вплинути на діяльність багатьох інституцій ЄС. Хоча наразі практично в усіх країнах Центральної та Східної Європи відсутні якісні системні відповіді на інформаційні атаки, а національні інститути та нормативні акти з питань інформаційної безпеки належним чином не розвинуті [8]. Щодо проблеми протидії пропаганді та боротьбі з дезінформацією світові лідери практикують підхід, відповідно до якого ці питання аналізуються як загроза для прав людини. Регулювання протидії насамперед зосереджено на усуненні причин дезінформації та модерації її змісту, а не апелюванні до масового блокування чи судових позовів проти окремих осіб.

У світлі цього підходу останнім часом було встановлено кілька стандартів у сфері боротьби з дезінформацією. Країни почали також вводити політику та закони для боротьби з дезінформацією на державному рівні. Так, наприклад, у Резолюції Парламентської асамблеї Ради Європи № 2326 «Демократія зламана? Як відповісти?» йдеться про необхідність удосконалення процесів в інтернеті, які б дали змогу боротися з дезінформацією, а також про посилення співпраці та інвестування в якісну журналістику. Кодекс практики ЄС з протидії дезінформації покладає на підписантів обов'язок щодо розроблення політики щодо протидії недобросовісній рекламі, зокрема політичній, неправомірному використанню ботів. Також йдеться про необхідність оприлюднення інформації щодо замовників політичної й тематичної реклами, інформації про те, чому цю рекламу спрямовано на певну особу, покращення пошукових можливостей для користувачів тощо. Рекомендація CM/Rec(2018)2 про роль і відповідальність інтернет-посередників передбачає посилення відповідальності провайдерів за порушення прав їхніх клієнтів.

Зокрема, це обов'язок модерувати контент, контролювати захист персональних даних, словом, гарантувати дотримання прав людини в мережі [9]. Фінляндія, яка, згідно з певними дослідженнями, вважається найбільш резистентною до фейків, впровадила навчальні курси для школярів щодо виявлення дезінформації, критичного мислення, фактчекінгу. У Франції у 2018 р. ухвалили закон проти маніпуляції інформацією. Він, зокрема, дає можливість суддям ідентифікувати фейкові новини і швидко припиняти їх поширення. Французькому органу мовлення дозволено блокувати телевізійні медіа, які контролюються з-за кордону і діють проти державних інтересів [9].

Нещодавно фейсбук вживав заходи для підвищення прозорості, розкриваючи особи клієнтів політичної реклами, запроваджуючи суворіші протоколи для боротьби з підробленими обліковими записами і виявляючи випадки скоординованої шахрайської поведінки, спрямованої на поширення дезінформації та пропаганди. Компанія оголосила про це в рамках свого повідомлення щодо прийняття Кодексу практики ЄС для боротьби з дезінформацією. На тлі повномасштабної агресії Росії проти України ряд країн повністю або частково заборонили трансляцію російських каналів, а на європейському рівні було запроваджено ряд санкцій проти російських пропагандистських ресурсів і їхніх працівників.

Водночас у санкціях простежуються певні тенденції. Як зауважує М. Дворовий, якщо спочатку санкції були виключно персональними, проти окремих осіб, то згодом вони поширилися й на пропагандистських мовників і медіагрупи в цілому. Інша тенденція полягає в тому, що з часом формулювання підстав для їх накладання стали більш розгорнутими та чіткими, а така підстава, як дезінформація, є однією з ключових. Проблема полягає в тому, що в боротьбі з дезінформацією – як Україна, так і країни Європи в більшості випадків – обирають так званий реактивний підхід, реагуючи, іноді із запізненням, на вже наявні загрози [10].

Після втручання Росії в перебіг президентських виборів у США у 2016 р. та Франції у 2017 р. країни Заходу почали активніше регулювати політичну рекламу в соціальних мережах. У 2018 р. тодішній прем'єр-міністр Швеції С. Лёфвен оголосив про заснування відомства, яке протидіяло б іноземним кампаніям впливу та гарантувало інформаційну безпеку громадян. На початку 2022 р. Швеція запустила роботу Агенції психологічного захисту при Міністерстві оборони. Установа протидіяла дезінформації під час парламентських виборів та активно працює задля формування психологічної стійкості населення. Підрозділ Міністерства оборони Швеції покликаний виявляти дезінформаційні кампанії, протидіяти та запобігати їм. Відомство працює з дезінформацією, яку поширюють серед шведського суспільства з-за кордону, наприклад з Росії, Китаю та Ірану. Працюючи на подолання дезінформації в соціальних мережах, Агенція психологічного захисту орієнтується на просвіту населення, а не на обмеження неправдивого контенту в медіа. Агенція також підтримує українців у протидії дезінформації. Зокрема, відомство активно аналізує передумови та хід російсько-української війни і звітує про це лідерам міжнародної спільноти. Також підрозділ активно співпрацює з українським Центром протидії дезінформації при РНБО, зокрема проводить консультації для українських посадовців і представників громадянського суспільства в медіасекторі. За словами М. Тофвессона, голови операційного департаменту агенції, досвід працівників агенції в Україні також стане основою шведського підходу до планування оборони в разі війни.

Отже, шведський підхід до боротьби з пропагандою особливий тим, що зосереджується на вибудові спроможностей психологічного захисту. Іншими

словами, держава не лише розвінчує фейкові новини, а й дбає про те, щоб її громадяни навчилися критично мислити та могли розпізнати правдивий контент у соцмережах від хибного. Дієвість такого підходу полягає в тому, що населення стає психологічно стійкішим і вчиться самостійно протидіяти дезінформації. Цей досвід може бути корисним для України під час та після війни. Наприклад, Центр протидії дезінформації (далі – ЦПД) при РНБО може запускати такі просвітницькі кампанії з медіаграмотності для політиків різних рівнів, медіа та громадськості [11].

Європейська комісія 16 червня 2022 р. підписала та опублікувала Посилений кодекс практики щодо дезінформації, який містить 44 зобов'язання та 128 конкретних кроків, що спрямовані на забезпечення прозорості й підзвітності онлайн-платформ і соціальних мереж щодо дезінформації в інтернеті. Він є основою для компаній, які можуть періодично та систематично звітувати про свої втручання з протидії дезінформації [12]. У наш час війни в інформаційному просторі можуть завдати таких самих негативних наслідків, як і війни на полі бою. Український уряд визнав це і в перший місяць війни негайно оптимізував своє кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство, покращив інфраструктуру й процесуальні механізми для переслідування кіберзлочинців. Ця зміна стосується двох законів: «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України “Про електронні комунікації” щодо підвищення ефективності досудового розслідування “за гарячими слідами” та протидії кібератакам» № 2137-IX від 15.03.2022 р. та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану» № 2149-IX від 24.03.2022 р. [13].

В Україні також говорять про заходи протидії пропаганді та дезінформації в інформаційному просторі. О. Мельниченко, начальник відділу захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки департаменту контррозвідки СБУ, поінформував про практичні заходи, які вживають правоохоронні органи. Він зауважив, що проводиться аналіз і встановлюється, хто стоїть за цією діяльністю. Як правило, інформаційний вплив держави-агресора на українську аудиторію здійснюється через великі платформи, соціальні мережі та месенджери. Ідеться не лише про телеграм, а й про тіток, який на сьогодні є найбільшою платформою за обсягом дезінформації.

Начальник Головного управління Національної поліції України в Житомирській області О. Ковтун підтвердив тезу (на сьогодні) ексзаступника міністра культури Т. Шевченка про те, що притягти до відповідальності поширювачів дезінформації практично неможливо. Органи досудового розслідування Національної поліції сьогодні не можуть діяти вільно, коли намагаються розслідувати факти поширення недостовірної інформації або дезінформації. На його думку, парламенту варто було б повернутися до законопроекту № 9223, який було зареєстровано у Верховній Раді торік. Він

передбачає кримінальну відповідальність за використання фейкових акаунтів та сторінок у соціальних мережах для поширення недостовірної інформації, що загрожує національній безпеці.

Крім того, наявність у законодавстві кримінальної чи адміністративної відповідальності за поширення фейків матиме, на його думку, превентивний вплив і сприятиме зменшенню кількості дезінформації в українському інформаційному просторі [14]. Боротьба з дезінформацією в інформаційному просторі України відбувається на національному рівні. Тому з 2021 р. Центр протидії дезінформації при РНБО працює над розвінчанням російських фейків та проводить постійний моніторинг у соціальних мережах для запобігання їх поширення. Робляться експертно-аналітичні висновки про наративи, які розповсюджуються задля їх блокування. На сьогодні заблоковано понад 200 каналів. Це відбувається завдяки злагодженій роботі з підрозділами компанії “Google”.

За словами керівника ЦПД А. Коваленка, схожим чином ЦПД співпрацює з корпорацією “Meta”, якій належать соцмережі «Фейсбук» та «Інстаграм», а також із соцмережею «Тікток», з якою ЦПД нещодавно розпочав офіційну співпрацю. Дещо складнішою є ситуація з месенджером «Телеграм», яким в Україні активно користуються як ЗМІ, так і влада, або ж суспільні структури та суспільно активні особи, тому що ЦПД не співпрацює з цим месенджером у питанні блокування дезінформації. Протидіють дезінформації в Україні також волонтерські ініціативи. Зокрема, проєкти “StopFake”, який з 2014 р. перевіряє інформацію, що поширюють російські ЗМІ, і “BRAMA”, який нині підтримує українська кіберполіція [15]. Для більшого розуміння впливу пропаганди та дезінформації проводяться соціологічні дослідження в країні. Так, наприклад, USAID-Internews опублікувало результати опитування про споживання медіа. Понад третина опитаних, які знають про дезінформацію, вважають її нагальною проблемою.

У розділі «Медіаграмотність» ставили, зокрема, такі запитання: Чи відомо вам, що іноді з’являються дезінформаційні новини під виглядом звичайних? Чи вмієте відрізнити дезінформаційні матеріали від звичайних матеріалів? Наскільки актуальною для вас є проблема дезінформаційних матеріалів у медіа? Вісімдесят чотири відсотки опитаних громадян знають про існування дезінформації; 72 % вважають, що можуть її розпізнати; лише 38 % респондентів говорять, що знають про існування дезінформації, вважають її нагальною проблемою в Україні. П’ятдесят сім відсотків аудиторії сприймають дезінформацію як ненагальну проблему, 4 % відповіли, що їм важко сказати. Організатори дослідження питали про дезінформацію щорічно з 2019 р. Відсоток опитаних, які знають про існування дезінформації, на 2023 р. зріс із 75 % у 2019 р. Про вміння відрізнити дезінформацію від правдивої у 2023 р. стверджувало 75 %, у 2019 р. – 65 %.

Актуальність цієї проблеми оцінюють більш-менш однаково всі п’ять років: у межах 35–39 %. Дослідження провела компанія “InMind” на

замовлення міжнародної організації “Internews”, що реалізує проєкт «Медійна програма в Україні» за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) [16]. Варто зазначити, що щодо збереження інформаційного простору, запобігання впливу дезінформації та пропаганди значущу роль відіграють також бібліотеки. Про залучення бібліотечних установ до розвитку демократії та соціальної сфери свідчить досвід США, країн ЄС, Швеції. Незамінність книгозбірень у процесі формування світового інформаційного простору продемонстрували бібліотеки цих країн. Інформаційні ресурси визначають рівень соціально-економічного розвитку країни та набувають стратегічного значення. Інформаційне суспільство в США почало формуватися, маючи у своєму підґрунті цифрові інформаційні та комунікаційні технології, активне використання яких привело до інформаційного вибуху та значно вплинуло на всі сфери життя американського суспільства.

Книгозбірні у США тісно співпрацюють з органами державної влади. Дослідна служба Бібліотеки Конгресу США служить прикладом сучасного інформаційно-аналітичного центру, який здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення членів Конгресу США та його комітетів. Щорічно ця служба здійснює підготовку близько 500 тис. відповідей на запити, пов’язані з аспектами законодавства, державного фінансування та формуванням політики в різних галузях. За результатами власних досліджень служба щорічно готує аналітичні матеріали [17].

Бібліотечні установи України не стоять осторонь усіх тих процесів, які відбуваються в інформаційній сфері. Разом з тим усі напрями розвитку української бібліотеки здійснюються під впливом глобальних цивілізаційних процесів: державотворення, інформатизації, формування ринкової економіки. Перший процес визначає національну специфіку та якісну визначеність бібліотеки як суспільно важливої соціокультурної інституції в контексті розбудови демократичної України. Другий – стимулює розвиток бібліотеки як потужного інформаційного центру, сприяє накопиченню її інформаційно-комунікаційного потенціалу, забезпеченню широкого доступу користувачів до інформації та знань, а відтак інтелектуальному розвитку людини. Третій процес – це безпосереднє реагування на нові економічні відносини, які зумовлюють потребу розвитку ринкових механізмів функціонування бібліотеки, її становлення як суб’єкта інформаційного ринку.

Перед бібліотекою, насамперед перед її керівником, постає стратегічне організаційно-управлінське завдання: розроблення концептуальної моделі бібліотечного закладу, що враховує та органічно поєднує зазначені напрями функціонування й розвитку, забезпечує певний соціально-економічний баланс у системі обслуговування користувачів, пропорційність між видами запропонованих інформаційних продуктів і послуг, ресурсними витратами й кінцевим результатом – досягненням максимального задоволення сучасних інформаційно-комунікаційних потреб [18].

Інформаційно-аналітичні центри Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (НЮБ, СІАЗ, Фонд президентів) відіграють стратегічну роль у сфері протидії дезінформації та пропаганді. Інформаційно-аналітичні проєкти бібліотеки допомагають сформувати думку населення про політичну, економічну та соціальну ситуацію в країні. Від того, наскільки позитивною й стабільною є ця думка, залежить репутація країни як внутрішньо, так і зовні. Завдяки інформаційно-аналітичній роботі бібліотек підтримується стійкий інтерес громадян до їхньої діяльності. Аналітичні підрозділи НБУВ здійснюють підготовку аналітичних матеріалів широкої тематики, наприклад, ефективність діяльності управлінських структур і суспільна реакція на неї; моніторинг, аналіз громадської й експертної думки про правотворчу діяльність в Україні, законодавчі ініціативи; конституційний процес; питання суспільної безпеки, зокрема інформаційної, економічної, політичної тощо; діяльність політичних партій і громадських організацій у контексті перебігу основних подій суспільно-політичного життя; актуальні події зовнішньополітичного життя України [18].

Ключовими напрямками роботи, за якими працює НБУВ та інформаційно-аналітичні центри НЮБ, СІАЗ, Фонд президентів, є:

- моніторинг російської дезінформації та пропаганди як у власному медіапросторі, так і в зарубіжних ЗМІ;

- створення власного медіаконтенту (про вплив пропаганди та дезінформації, розвінчання фейків тощо). Відображається в таких проєктах: «Громадська думка про правотворення», «Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти», «Україна: події, факти, коментарі», «Україна у фокусі іноземних ЗМІ», «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс», «Вимушені переселенці: стан, проблеми, перспективи», «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки», «Інформаційні можливості подолання стресу», «Інформаційні технології в державному управлінні», «Україна у відгуках зарубіжної преси», «Інститут президентства в зарубіжних ЗМІ», «Актуальні проблеми інтелектуальної власності в інформаційній сфері», «Стратегічні ініціативи Президента України», «Резонанс», «Безпека підприємництва», «Економічна діяльність нові орієнтири і ризики»;

- проведення конференцій, круглих столів та інших наукових публічних заходів.

У контексті цього дослідження треба зазначити, що інформаційно-аналітичні відділи забезпечують інформаційну підтримку органів державної влади; серед замовників інформаційно-аналітичної продукції підрозділу – центральні та регіональні управлінські структури, наукові установи, громадські організації. Важливим науково-прикладним завданням цих підрозділів є вивчення сучасних наукових підходів до збереження бібліотеками інформації інтернет-середовища, широкого спектра інтернет-інформації соціально-політичного, правового й економічного спрямування

шляхом її консолідованого представлення в інформаційно-аналітичних продуктах [20].

Висновки. Таким чином, треба наголосити на важливості запобігання російській пропаганді та дезінформації. Сьогодні Росія веде інформаційну війну проти всього демократичного світу, Україна лише частинка його. Саме тому потрібно об'єднувати зусилля – як власні, так і західних партнерів. Саме світова спільнота протягом певного часу намагається розробити такі рекомендації та законодавчі ініціативи у сфері протидії дезінформації, що можуть ефективно використовуватися і в нашій державі. Саме вдосконалення законодавчої бази в Україні, виконання європейських рекомендацій щодо підвищення інформаційної грамотності населення потрібні для ефективної протидії дезінформації та поширення пропаганди з боку нашого ворога.

Уміння аналізувати інформацію та активно використовувати ефективні методи її пошуку та обробки за допомогою сучасних технологій є гострою потребою сьогодні. На інформаційному етапі суспільного розвитку сучасні бібліотечні установи посідають особливе місце в процесі поширення наукових знань, а також у виробництві та розповсюдженні якісного інформаційно-аналітичного продукту завдяки своїм інформаційно-аналітичним підрозділам. З російською пропагандою та дезінформацією також можна боротися завдяки швидкості аналізу інформації. Одним із напрямів боротьби з дезінформацією є надання суспільству якісної та оперативної інформації. Оскільки в інформаційному просторі необмежена кількість повідомлень, й іноді важко відрізнити правдиву від фейкової інформації, тому цей необмежений ресурс необхідно наповнювати якісним і різноманітним контентом, щоб зменшити простір та час для дезінформації.

Нині як в Україні, так і в усьому світі розробляється та формується ряд дієвих інструментів, які спрямовано на організацію протидії інформаційній війні та дезінформації. Сьогодні Україна є полігоном для Росії щодо перевірки своїх останніх новітніх розробок з дезінформації. Водночас український інфопростір міг би також стати платформою для розроблення заходів протидії інформаційній зброї Росії. Саме тому український досвід може бути корисним іншим країнам, які так само підпадають під інформаційний вплив російської пропаганди. Широке використання аналітичних технологій може певною мірою запобігти помилкам у державній політиці України, що призводять до небажаних суспільно-політичних наслідків. Своєчасний моніторинг та аналіз інформаційної сфери дасть можливість виявляти ризики й небезпеки, а вивчаючи та узагальнюючи практику й досвід інших зарубіжних країн, можна легко сприяти органам державної влади в протидії дезінформації, головне, подаючи правильну інформацію, – запобігти маніпулюванню громадською думкою населення нашої держави.

Список бібліографічних посилань

1. Довгань Б., Мартинюк О. Становлення та розвиток поняття інформаційної війни. *Вісн. Студент. наук. тов-ва ДонНУ ім. В. Стуса*. 2020. Т. 1. Вип. 12. С. 51–56.
2. Слінько Т. Сучасні загрози інформаційній безпеці країни й шляхи їх подолання. *Укр. часоп. конституц. права*. 2021. Вип. 4. С. 77–84. <https://doi.org/10.30970/jcl.4.2021.6>
3. Ковальов К. Є. Інформаційна безпека: міжнародно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2023. Вип. 4. С. 159–167. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.4\(47\).291624](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2023.4(47).291624)
4. Левченко О. Система забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері: основи побудови та функціонування : монографія. Житомир : Євро-Волинь, 2021. 172 с.
5. Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни : практ. довідник / В. Азарова та ін. Київ : 7 БЦ, 2023. 232 с.
6. Певцов Г., Гордієнко А., Залкін С., Сідченко С., Хударковський К. Досвід і концепції ведення інформаційної боротьби у провідних країнах світу. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2015. Вип. 1. С. 12–16.
7. Присяжнюк М., Солов'ян В. Вплив дезінформації РФ на позицію «нейтральних держав» щодо російсько-української війни. *Analytical portal* : вебсайт. 2023. URL: <https://analytics.intsecurity.org/russian-desinformation-neutral-countries> (дата звернення: 20.10.2024).
8. Черниш Р. Правовий досвід країн Європейського Союзу у сфері протидії поширенню фейкової інформації. *Інформ. право*. 2019. Т. 10. С. 123–128. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.21>
9. Миколайчук Б. Епідемія дезінформації: чому фейки стали частиною нашого життя і як «вакцинуватися». *Центр демократії та верховенства права*. 2021. 22.07. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyi> (дата звернення: 10.07.2024).
10. Дворовий М., Правдиченко А. Дезінформація під санкціями: як європейські регулятори протидіють неправдивій інформації? *Лабораторія цифрової безпеки*. 2024. 02.07. URL: https://dslua.org/wp-content/uploads/2024/06/Disinfo_Under_Sanctions.pdf (дата звернення: 15.08.2024).
11. Хомовська Є. Блокувати не можна навчити: шведський підхід до протидії дезінформації. *ОПОРА*. 2023. 25.09. URL: https://www.opora.ua.org/polit_ad/blokuvati-ne-mozhna-navchiti-shvedski-kiy-pidhiddo-protidiyi-dezinformatsiyi-24913 (дата звернення: 19.08.2024).
12. Грицай Р. О. Практики та інструменти протидії інформаційні війни: досвід зарубіжних країн. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2024. Вип. 39. С. 14–19. <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.39.2>

13. Єрема М., Борисенко А. Боротьба з кіберзлочинністю в умовах дії воєнного стану : Закон 2149-ІХ. *ЛІГА: ЗАКОН*. 2022. 13.04. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210562_borotba-zkberzlochinnstyu-v-umovakh-d-vonnogo-stanu-zakon-2149-ix (дата звернення: 25.08.2024).
14. Чорна О. Як перекрити повітря російській дезінформації, не зашкодивши свободі слова в Україні. *Детектор медіа*. 2024. 24.05. URL: <https://detector.media/infospace/article/227301/2024-05-24-yakpereкрыty-povitrya-rosiyskiy-dezinformatsii-ne-zashkodyvshy-svobodislova-v-ukraini> (дата звернення: 05.08.2024).
15. Куницький О. Як Україна протистоїть дезінформаційним кампаніям РФ. *Deutsche Welle*. 2024. 14.05. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-ukraina-protistoit-dezinformacijnim-kampaniam-rf2-a69041027/a-69041027> (дата звернення: 18.08.2024).
16. Кузьменко Ю. Тільки 38 % українців вважають дезінформацію нагальною проблемою – опитування. *Суспільне мовлення*. 2023. 01.11. URL: <https://suspilne.media/culture/799427-krov-cenzura-tadisklejmeri-istoria-zobrazenna-nasilstva-u-kino> (дата звернення: 26.07.2024).
17. Симоненко О. Досвід політико-комунікативних практик зарубіжних бібліотек з органами державної влади. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 203–212. <https://doi.org/10.15407/np.53.203>
18. Бібліотечно-інформаційна сфера України: стратегічні напрями розвитку. *Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського*. 2014. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1377> (дата звернення: 16.08.2024).
19. Проекти. Центр досліджень соціальних комунікацій. URL: <https://nbuviar.gov.ua/proekty> (дата звернення: 12.07.2024).
20. Натаров О. Популяризація науки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: роль наукових бібліотек. *Věda a perspektivy*. 2024. Вип. 4 (35). С. 118–128. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4\(35\)-451-463](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4(35)-451-463)